

PREPORUKE EVROPSKOG KOMITETA ZA SPREČAVANJE MUČENJA, NEČOVJEČNOG I PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA I KAŽNJAVANJA (CPT), 2019. GODINA SA PRIJEDLOGOM VLASTI BOSNE I HERCEGOVINE ZA NJIHOVU REALIZACIJU¹

Rb.	TEKST PREPORUKE	INSTITUCIJA NADLEŽNA ZA PROVOĐENJE PREPORUKE	PLAN PREDLOŽENIH MJERA	ROK
SARADNJA DELEGACIJE TOKOM POSJETE				
1.	U smislu efikasnog i brzog pristupa delegacije CPT-a odabranim institucijama i dokumentaciji, Komitet preporučuje organima vlasti BiH da poduzmu neophodne korake kako bi osigurali da svi policijski i tužilački organi u zemlji u potpunosti razmiju i budu upoznati sa mandatom CPT-a.	-MLJPI -Ministarstvo pravde BiH	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH (MLJPI BiH): Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH će, u saradnji sa Uredom Vijeća Evrope u Sarajevu i Institucijom ombudsmena za ljudska prava BiH, u narednom periodu organizovati obuke u smislu upoznavanja sa mandatom i aktivnostima CPT komiteta u BiH svih relevantnih institucija zaduženih za provođenje preporuka. Dosadašnja saradnja sa Upravama policije širom zemlje, konstatovano je da je većina njih upoznata sa mandatom i nadležnostima CPT Komiteta, odnosno sa širokim ovlaštenjima boravka i kretanja na teritoriji cijele države kao potpisnice Konvencije, in a mjestima gdje se nalate osobe lišene slobode i unutar tih prostorija, te pristup svim relevantnim informacijama, samim osobama lišenim slobode i razgovor s njima bez nadzora službenih osoba. ² Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova (FMUP): U cilju prevazilaženja neobaviještenosti policijskih organa u FBiH u vezi ovlasti CPT komiteta, ovo Ministarstvo je nominovalo svog predstavnika koji će, nakon provedenih	Do kraja 2021. godine

¹ Delegacija CPT-a je obavila posjetu Bosni i Hercegovini od 11. do 21. juna 2019. godine, u okviru CPT-ovog programa periodičnih posjeta za navedenu godinu. Ovo je bila ukupno osma posjeta Komiteta Bosni i Hercegovini. Izvještaj o posjeti CPT je usvojio na svojoj 100. sjednici održanoj početkom novembra 2019. godine, nakon čega je u decembru mjesecu dostavljen vlastima Bosne i Hercegovine. Vlasti Bosne i Hercegovine su dužne da u roku od šest mjeseci dostave odgovor koji sadrži potpun prikaz aktivnosti koje su poduzeli kako bi implementirali preporuke Komiteta, te odgovore na komentare i dodatna pitanja formulisana u Izvještaju;

² Dopis MUP Srednjobosanskog kantona/Kanton Središnja Bosna – Ministarstvo unutrašnjih poslova Travnik;

			obuka, biti zadužen da obučiti sva ovlaštena službena lica u Federalnoj upravi policije u smislu upoznavanja sa mandatom i aktivnostima CPT komiteta u BiH. ³	
2.	U pogledu implementacije preporuka CPT-a datih nakon prethodnih posjeta koje još uvijek nisu implementirane, Komitet ponovo preporučuje efikasnu implementaciju osnovnih mehanizama zaštite protiv zlostavljanja lica lišenih slobode od strane agencija za provođenje zakona širom zemlje, posebno u pogledu efikasnog pristupa advokatu i doktoru i prava da se o nečijem pritvoru obavijesti porodica ili treće lice.	-MLJPI BiH -Nadležna ministarstva pravde -Pravosudna komisija BD BiH -Ministarstva unutrašnjih poslova na svim nivoima vlasti -Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH	FMUP U prostorijama za zadržavanje osoba lišenih slobode Federalne uprave policije, postoji adekvatna prostorija za razgovor osoba lišenih slobode sa advokatom. Podzakonskim aktom koji definiše postupak sa osobama lišenim slobode u FUP-u je propisano da policijski službenik koji neposredno preuzima osobu lišenu slobode u prostorijama za zadržavanje FUP-e je dužan odmah da obavijesti porodicu osobe lišene slobode, da pozove ljekara, ako to osoba lišena slobode zahtijeva, kao i branioca - advokata. Sve navedeno se mora evidentirati u Knjigu osoba lišenih slobode. U pripremi su u izmjene postojećeg Uputstva o postupanju sa osobama lišenim slobode. Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo (MUP KS): U okviru planiranih mjera s ciljem dosljednog postupanja po preporuci, Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo je svim organizacionim jedinicama Uprave policije dostavila instruktivnu depešu broj 0 2/1-2 1/20. od 06. 04. 2020 . godine, sa kojom su se dužni upoznati svi policijski službenici, a ne postupanjem po istoj, policijski službenici u slučaju utvrđivanja takvog propusta u radu, obezbjediti adekvatno sankcionisanje istih. Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona	Do kraja 2021. godine Kontinuirano

³ Generalno, Federalna uprava policije je posvećena stvaranju adekvatnog sigurnosnog ambijenta putem, a rad pripadnika Uprave policije je na visokom profesionalnom nivou i etičkom standardu ponašanja policijskih službenika prilikom obavljanja poslova i zadataka koji su im povjereniji. Kroz edukaciju i stručno usavršavanje, rezultati takvog rada se nadograđuju i unapređuju kroz korištenje stečenog znanja, stečenih sposobnosti i vještina u različitim oblastima rada, te usvajanje novih iskustava i znanja iz različitih oblasti u skladu sa razvojem i tehničko-tehnološkim napretkom i dostignućem društva u kojem su u obavezi primjene odredbi važećih zakona, s obzirom na nadležnost Uprave. Edukacije i stručna usavršavanja se obavljaju kroz interne edukacije (prilikom prijema novih uposlenika kroz Nastavni plan i program Policijske akademije FMUP-a kroz Osnovne policijske obuke za čin „policajac“ i čin „mlađi inspektor“) i kroz eksterne edukacije (učesće policijskih službenika u oblicima edukacije koji su organizovani od strane drugih državnih organa, domaćih i međunarodnih organizacija, asocijacija i drugih subjekata izvan FMUP-a, kroz nominovanje policijskih službenika za učestvovanje u različitim modulima specijalističkih obuka iz nadležnosti ove Uprave, a koje se sprovode unutar i van BiH);

			<p>Sarajevo preuzima aktivnosti na sačinjavanju novog uputstva o postupanju sa osobama lišenim slobode u koje će biti implementirane odgovarajuće preporuke CPT komiteta, kao i otklonjene određene pravne praznine i nejasnoće u postupanju tokom dosadašnje primjene.</p> <p>Ministarstvo unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog Kantona (MUPZDK): Svim organizacionim jedinicama elektronski će se dostaviti preporuke CPT na postupanje.</p> <p>Institucija ombudsmena: Ombudsmeni će u 2020. godini obaviti novu posjetu svim policijskim upravama obuhvaćenim <u>Specijalnim izvještajem o stanju u prostorijama za zadržavanje u pojedinim policijskim upravama u Bosni i Hercegovini</u> s ciljem sagledavanja stanja u njima i provjere realizacije izdatih preporuka.</p> <p>Tokom 2020. godine ombudsmeni će u sklopu aktivnosti Ombudsmen u Vašem gradu posjetiti veći broj policijskih stanica/uprava u svim policijsko/bezbjednosnim agencijama u BiH s ciljem upoznavanja i monitoringa rada istih.</p> <p>Rad po žalbama i svakako pokretanje istražnih postupaka po službenoj dužnosti koje se odnose na postupanje policijskih službenika u kontekstu utvrđivanja eventualnog zlostavljanja građana je kontinuirana aktivnost. Poseban akcenat biće na pravima koja ova lica imaju po ZKP.</p>	
--	--	--	---	--

NACIONALNI PREVENTIVNI MEHANIZAM				
3.	U pogledu uspostavljanja Nacionalnog preventivnog mehanizma prema Opcionom protokolu Konvencije UN-a protiv mučenja i drugih okrutnih, nehumanih i ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja (OPCAT), ⁴ Komitet potiče vlasti u BiH da usvoje amandmane na državni Zakon o ombudsmenu za ljudska prava BiH. Nadalje, Odjelu za prava lica lišenih slobode unutar Ureda Ombudsmena za ljudska prava treba obezbijediti neophodno osoblje i finansijska sredstva kako bi obavljali posjete mjestima lišenja slobode u redvnim i čestim intervalima, te shodno tome kako bi se sačinili detaljni javni izvještaji koji sadrže nalaze i preporuke.	-MLJPI -Parlamentarna skupština BiH	<p>MLJPI: Programom rada Vijeća ministara BiH za 2021. godinu predviđena je izrada Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o ombudsmenu za ljudska prava, te upućivanje istog u parlamentarnu procedure. U okviru ovih izmjena i dopuna će se između ostalog regulisati i pitanje nacionalnog preventivnog mehanizma za prevenciju torture i drugih okrutnih, nehumanih i ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja.</p>	Do kraja 2021. godine
MUČENJE I DRUGI OBLICI ZLOSTAVLJANJA LICA LIŠENIH SLOBODE				
4.	U vezi sa mučenjem i drugim oblicima zlostavljanja u pritvorskim jedinicama, Komitet ponavlja svoju preporuku da svi nadležni organi vlasti BiH, konkretno ministarstva unutrašnjih poslova i komesari policijskih uprava u FBiH, Kantonu Sarajevo i HNK, pošalju jasnu poruku da je zlostavljanje pritvorenika nezakonito i neprofesionalno, te da će biti predmet odgovarajućih sankcija. Ovu poruku treba ponavljati u odgovarajućim intervalima na nivou regionalnih policijskih uprava. Nadalje, nadležni organi vlasti trebaju osigurati da se istraže svi navodi o zlostavljanju i da viši službenici budu odgovorni za svoje linijsko rukovođenje.	-Nadležna ministarstva pravde -Pravosudna komisija BD BiH -Ministarstva unutrašnjih poslova na svim nivoima vlasti	<p>FMUP: Jedinica za profesionalne standarde Federalne uprave policije nije nikada zaprimila niti jednu pritužbu, niti raspolaže saznanjima, da je u prostorijama za zadržavanje FUP-a na bilo koji način došlo do kršenja ljudskih prava osoba lišenih slobode, posebno koje se odnose na mučenje i druge oblike zlostavljanja.</p> <p>MUP KS: U okviru planiranih mjera s ciljem dosljednog postupanja po preporuci, Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo je svim organizacionim jedinicama Uprave policije dostavila instruktivnu depešu broj 02/1-21/20, od 06.04.2020. godine. Odjeljenje za edukaciju u Uredu policijskog komesara je s</p>	Do kraja 2021. godine

⁴ Bosna i Hercegovina je ratifikovala Opcioni protokolu Konvencije UN-a protiv mučenja i drugih okrutnih, nehumanih i ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja (OPCAT) 2008. godine, ali do danas nije uspostavila Nacionalni preventivni mehanizam. Dana 05.09.2017. godine, Vijeće ministara BiH je na svojoj 113. Sjednici usvojilo amandmane na državni Zakon o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine, te ih uputilo u državni Parlament na usvajanje. Zakon još uvijek nije usvojen i nema jasnog vremenskog okvira kada će se usvojiti;

	<p>Komitet ponavlja da je neophodno da nadležni organi promoviraju fundamentalno drugačiji pristup metodama vođenja policijske istrage. Specifična obuka o prefosionalnim tehnikama ispitivanja treba se redovno organizirati za policijske službenike-operativce i istražitelje, sa posebnim naglaskom na pristupu zasnovanom na prikupljanju podataka i fizičkih dokaza, time napuštajući koncept oslanjanja na informacije i priznanja prikupljena tokom ispitivanja u svrhu osiguranja optužnice.⁵</p>		<p>ciljem postupanja po preporuci sačinilo Plan i program specijalističke obuke za policijske službenike iz ciljnih organizacionih jedinica Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, na temu “Sprečavanje mučenja i nečovječnog postupanja ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja” broj 02/1-2-89/20, od 14.04.2020. godine.</p> <p>Realizacija specijalističke obuke za sve policijske službenike Uprave policije je odgođena zbog pandemije korona virusa COVID-19 do daljnjeg, zbog teških epidemioloških uslova za izvođenje iste.</p> <p>Posebno napominjemo da su policijski službenici bili učesnici u programu obuke za policijske službenike koji obavljaju poslove i zadatke u okviru Jedinica za zadržavanje lica lišenih slobode policijskih agencija u Federaciji BiH, dok je jedan od predavača u ovoj obuci bio i komandir Jedinice za osiguranje objekata i zadržavanje osoba lišenih slobode Sektora uniformisane policije. Obuka se izvodila na Policijskoj akademiji FMUP-a u rganizaciji ICIT AP-a u Bosni i Hercegovini.</p> <p>Takođe, predstavnik Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, je bio učesnik u izradi Priručnika o postupanju sa osobama lišenim slobode, koji je izdat u organizaciji ICITAP-a u Bosni i Hercegovini, u čijoj izradi su učestvovali predstavnici svih policijskih agencija u Bosni i Hercegovini.</p> <p>MUP ZDK</p> <p>Upoznati sve organizacione jedinice sa sadržajem preporuke. Planirati i organizovati specifičnu obuku za</p>	<p>Kontinuirano</p>
--	--	--	--	---------------------

⁵ Sistem stalnog nadzora standarda i procedura u vođenju policijskih intervjua treba primijeniti kako bi se olakšala istraga bilo kojeg navoda o zlostavljanju. To zahtijeva precizno bilježenje policijskih intervjua koje bi trebalo voditi korištenjem elektronske audio i video opreme za snimanje. Takođe bi trebalo zahtijevati da se sistematično čuvaju podaci o vremenu kad je intervju počeo i završio, o svim zahtjevima koje je pritvorenik iznio tokom intervjua, te o osobama koje su prisutne tokom svakog intervjua;

			<p>policijske službenike u krim službama o profesionalnim tehnikama ispitivanja</p> <p>Ministarstvo unutrašnjih poslova Srednjobosanskog Kantona (MUP SBK/KSB Travnik): Obzirom na već postojeću praksu postupanja sa osobama lišenim slobode zasnovanu na odredbama Zakona o krivičnom postupku, Zakona o policijskim službenicima SBK/KSB Travnik i Policijskim etičkim kodeksom, ponovo je naglašeno da je zlostavljanje osoba lišenih slobode nezakonito i neprofesionalno i da će ono kao takvo biti predmet odgovarajućih sankcija. Zatražen je detaljan nadzor nad postupanjem policijskih službenika, a isti su obavezni vršiti rukovodni službenici. To podrazumijeva nadzor i obuku u oblasti vođenja intervjua sa osobama lišenim slobode, koji treba biti zasnovan na pristupu prikupljanja podataka o osnovama sumnje i potkrepljivanju fizičkim dokazima, a nikako koncept oslanjanja na informacije i priznanja prikupljena tokom ispitivanja.</p>	
5.	<p>U skladu sa prethodno navedenim, CPT preporučuje da vlasti BiH i, posebno ministarstva unutrašnjih poslova u FBiH, Kantonu Sarajevo i HNK, poduzmu aktivnosti kako bi osigurali da krim inspektori obavljaju svoje dužnosti u skladu sa relevantnim odredbama Zakona o krivičnom postuku. U tom smislu, profesionalna obuka ovih službenika se treba organizovati redovno, i treba obuhvatiti odgovarajuće tehnike vođenja intervjua i istrage, kao i sprečavanje zlostavljanja. Takve ciljane aktivnosti trebaju biti obuhvaćene redovnim modulima u obuci policijskih inspektora.⁶</p>	<p>-Ministarstva unutrašnjih poslova na svim nivoima vlasti</p>	<p>FMUP: Planom obuka policijskih službenika Federalne uprave policije za 2020. godinu su bile obuhvaćene određene teme vezane za vođenje istrage, ali Plan nije realizovan zbog pandemije Corona 19 virusom. Planom obuka policijskih službenika Federalne uprave policije za 2021. godinu koji je trenutno u izradi će, pored ostalog, biti o buhvaćene i teme vezane za tehnike vođenja intervjua i sprečavanja zlostavljanja. Pripadnici Federalne uprave policije su pohađali obuke o primjeni. "Smjemica za postupanje sa licima lisenin slobode u zatvorenom okruženju" Vijeća Evrope, od kojih</p>	<p>Do kraja 2021. godine</p>

⁶ U Evropi postoje različiti pristupi vođenju intervjua tokom istrage koji mogu poslužiti kao model na kojem se može promovisati novi pristup, npr. "ne-optužujući" PEACE model za vođenje intervjua tokom istrage, koji su policijske službe Engleske i Velsa usvojile ranih 1990-ih kao metodologiju putem koje intervjuišu osumnjičene, kao i svjedoke i žrtve. Uvedena u kontekstu većih reformi, ova metodologija je u potpunosti izmijenila procedure koje se primjenjuju tokom instervjuisanja osumnjičenika i, dugoročno, izmijenile su i mentalni sklop poliicijskih službenika i policijske službe općenito. Nedavno, tokom svoje periodične posjete Norveškoj 2018. godine, CPT je također

			<p>su dva polaznika certificirani kao treneri koji će u budućem periodu vršiti obuke iz navedene problematike.</p> <p>U 2020. godini Policijska akademija Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova je planirala sastanak sa predstavnicima FUP-a, KMUP-ova i Policije Brčko Distrikta, a kako bi se razgovaralo o inoviranju nastavnih planova i programa za osnovnu obuku za policijske službenike, a što ćemo iskoristiti kako bi predložili da se, pored ostalog, uvrste i pitanja sprečavanja zlostavljanja lica lišenih slobode. Sastanak nije realizovan zbog pandemije Corona 19.</p> <p>MUP KS: Odjeljenje za edukaciju u Uredu policijskog komesara je s ciljem postupanja po preporuci sačinilo Plan i program specijalističke obuke za policijske službenike iz ciljnih organizacionih jedinica Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, na temu “Profesionalne tehnike ispitivanja za policijske službenike, a posebno istražitelje odjeljenja kriminalističke policije, sa akcentom na moderne, naučne metode krivične istrage” broj 02/1-2-90/20, od 14.04.2020. godine. Uključeni su i predstavnici Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu. Realizacija specijalističke obuke za sve policijske službenike Uprave policije je odgođena zbog pandemije korona virusa COVID-19 do daljnjeg.</p> <p>MUP ZDK Planirati i organizovati specifičnu obuku za policijske službenike u krim službama o profesionalnim tehnikam</p>	Kontinuirano
--	--	--	--	--------------

istražio tehnike vođenja intervjua tokom istrage koje primjenjuje norveška policija (tzv. model KREATIV). Od 2004., kurs obuke o KREATIV-u je sastavni dio nastavnog plana i programa u univerzitetskim programima za policijske službenike. Nadalje, Vijeće Evrope je također sačinilo vodič za vođenje intervjua tokom istrage. Vidjeti npr. “Kratak uvod u vođenje intervjua: vodič za profesionalce” (Vijeće Evrope, 2018);

			<p>ispitivanja.</p> <p>MUP SBK/KSB Travnik Odsjek za edukaciju pri uredu policijskog komesara vrši poslove i zadatke s osnovnim ciljem konstante obuke svih policijskih službenika. U skladu s tim za 2021. godinu planirana je obuka policijskih službenika na temu „postupanje sa osobama lišenim slobode“ i „savremene tehnike ispitivanja u krivičnom i prekršajnom postupku“. Također se vrše redovne i specijalističke obuke u skladu sa godišnjim planom obuka.</p> <p>Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske (MUP RS): Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske kroz redovnu i specijalističku obuku realizuje programe koji obuhvataju teme poput vođenja intervjua i istraga i sprečavanja zlostavljanja. Također, uvijek smo otvoreni za nova znanja i razmjenu iskustva, i u tom smislu i za razmjenu iskustva po pitanju modela novih pristupa u vođenju intervjua i istrage koji se navode u fusnoti dokumeta “neoptužujući”, “PEACE”, “KREATIV” i sl., uz napomenu da se mora voditi računa da je status lica lišenog slobode, osumnjičenog itd. Regulisan odgovarajućim procesnim zakonima, a detaljnije postupanje uređeno podzakonskim aktima, te da se ni u kojem slučaju ne bi smjela zanemariti pravila kriminalistike.</p>	
6.	U skladu sa prethodno navedenim, CPT preporučuje da svih 16 policijskih agencija u zemlji uspostave prostorije za vođenje intervjua sa audio i video opremom za snimanje policijskih intervjua kako to zahtijeva domaće zakonodavstvo.	-Ministarstva unutrašnjih poslova na svim nivoima vlasti	<p>Granična policija BiH: Granična policija BiH će, u skladu sa raspoloživim budžetskim sredstvima, nastojati uspostaviti prostorije za vođenje intervjua sa audio i video opremom za snimanje policijskih intervjua, kako to zahtijeva domaće zakonodavstvo.</p> <p>FMUP U budućem periodu shodno raspoloživim finansijskim</p>	Do kraja 2025. godine

			<p>sredstvima planirana je uspostava prostorije za vođenje intervjua sa audio i video opremom za snimanje policijskih intervjua, a shodno zakonskim odredbama.</p> <p>MUP KS: Sektor kriminalističke policije u Upravi policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo je s ciljem realizacije preporuke sačinio Plan pripremnih aktivnosti s ciljem uspostave prostorija za vođenje intervjua sa audio i video opremom za snimanje u Upravi policije broj: 02/3-3-08/20 od 14.04.2020. godine.</p> <p>MUP SBK/KSB Travnik: Kako bi se osigurala transparentnost postupanja policijskih službenika tokom intervjua sa osobama lišenim slobode i uopće osumnjičenim za izvršenje nekog krivičnog djela, u sjedištu u Upravi policije MUP-a SBK/KSB Travnik tokom 2019. godine je opredijeljena prostorija za obavljanje intervjua, koja je opremljena audio i video opremom za snimanje toka intervjua. Za ove namjene izdvojena su značajna finansijska sredstva, obzirom na činjenicu da je oprema za snimanje veoma skupa, i da je bilo potrebno građevinski prilagoditi prostoriju. U narednom period, kada to materijalne prilike dozvole, slične prostorije će se opremiti i u sjedištima policijskih uprava, a potom i policijskih stanica.</p>	
7.	<p>CPT preporučuje da ministri unutrašnjih poslova i direktori policije/komesari u FBiH, naročito u Kantonu Sarajevo i HNK, aktivno promovišu kulturu promjene unutar agencija za provođenje zakona kao službi.</p> <p>Također, Komitet preporučuje da Ministarstvo unutrašnjih poslova RS ponovi poruku o nultoj stopi tolerancije u pogledu fizičkog i psihičkog</p>	- Ministarstva unutrašnjih poslova na svim nivoima vlasti	<p>FMUP: U pripremi je Odluka o nultoj toleranciji koja će biti dostupna na Web stranici Federalne uprave policije.</p> <p>MUP KS: U okviru planiranih mjera s ciljem dosljednog postupanja po preporuci, Uprava policije Ministarstva unutrašnjih</p>	Do kraja 2021. godine

	<p>zlostavljanja pritvorenika od strane policijskih službenika.</p> <p>Ova preporuka iz razloga suštinske važnosti da se poduzme efikasna istraga navoda o zlostavljanju kako bi se pokazalo da će krivična djela koja počine policijski službenici biti kažnjena i da se suprotstavi sadašnjoj kulturi nekažnjivosti koja prožima dijelove različitih policijskih snaga u ovoj zemlji. Ovo će također osnažiti poruku o nultoj stopi tolerancije.</p>		<p>poslova Kantona Sarajevo je svim organizacionim jedinicama Uprave policije dostavila instruktivnu depešu broj 02/1-21/20, od 06.04.2020. godine.</p> <p>MUP RS: Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske je preporuku o nultoj stopi tolerancije u pogledu fizičkog i psihičkog zlostavljanja pritvorenika od strane policijskih službenika shvatilo kao princip u svakodnevnom radu i postupanju te je periodično, kao pisanu poruku u formi akta i instrukcija, dostavlja nadležnim organizacionim jedinicama Ministarstva. Pored navedenog načina, ova poruka se šalje in a radnim sastancima kao i u svim drugim prikladnim situacijama.</p> <p>U vezi sa navodima o zlostavljanju (Uprava za organizovani i teški kriminalitet 19.02.2019. godine i Policijskoj upravi Trebinje Policijska stanica Gacko 19.01.2019. godine) koji se navode u Izvještaju, Služba za zaštitu integriteta i zakonitosti u radu je izvršila provjere u navedenim organizacionim jedinicama, te je potvrđeno da su u konkretnim slučajevima policijski službenici primjenjivali operativno-taktičke mjere i radnje prema građanima u sklopu prethodno planiranih aktivnosti i da su iste primjenjivali u skladu sa zakonskim ovlaštenjima.</p> <p>MUP ZDK: Organizovati sastanak sa svim rukovodiocima organizacionih jedinica na temu "Nulta stopa tolerancije u pogledu fizičkog i psihičkog zlostavljanja osoba lišenih slobode"</p> <p>MUP SBK/KSB Travnik: Sa nivoa MUP-a i Uprave policije zauzet je jasan stav da je tolerancija na zlostavljanje osoba lišenih slobode na nultom podioku i poslata je takva poruka svim policijskim službenicima. Policijski službenici koji ne dijele takav stav</p>	<p>Kontinuirano</p>
--	--	--	---	---------------------

			<p>bit će procesuirani, kako disciplinski, tako i krivično. U tom smislu, u protekle 2-3 godine, od strane ove Uprave procesuirana su 3 policijska službenika zbog počinjenog krivičnog djela vezanog za zlostavljanje osoba u vršenju službe, što je u dva slučaja rezultiralo pravosnažnom presudom, dok je u trećem slučaju potvrđena optužnica i čeka se glavni pretres. Osim toga, u posljednjih 6 godina, kroz disciplinski postupak je prošlo preko 150 policijskih službenika, a u pojedinim slučajevima upravo se radilo o zlostavljanju u obavljanju službe, ali i drugim prekršajima vezanim za upotrebu sredstava prisile. Sve to jasno pokazuje na opredijeljenost menadžmenta ove institucije da se u potpunosti iskorijeni nezakonita upotreba prisile, a naročito zlostavljanje bilo koje vrste.</p> <p>U tome pomaže i Ured za pritužbe javnosti koji se sastoji od eminentnih stručnjaka iz oblasti krivičnog prava koji daju značajan doprinos u procesu potpune zakonitosti u radu policijskih službenika, kroz njihovo procesuiranje, odnosno kroz zaštitu od lažnih prijava podnešenih protiv policijskih službenika.</p>	
8.	<p>CPT ponavlja preporuku da policijski službenici kojima je povjeren sprovedenje pritvorenika na medicinski pregled nisu isti službenici protiv kojih su izneseni navodi o zlostavljanju. Iz tog razloga, u cijeloj BiH, zadatak sprovođenja pritvorenika u medicinsku ustanovu treba biti povjeren sudskoj policiji. Alternativno, sudska policija treba pozvati ljekara u svoje prostorije da obavi medicinski pregled dotične osobe. Pored toga, sudska policija treba uvijek obavijestiti sudske vlasti kada god prime osobu koja ima povredu ili koja iznosi navode o zlostavljanju. Nadalje, povjerljivost medicinskih pregleda treba se poštovati, a rezultati pregleda trebaju se učiniti dostupnim pritvoreniku</p>	<p>- Ministarstva unutrašnjih poslova na svim nivoima vlasti</p>	<p>MUP KS: U okviru planiranih mjera s ciljem dosljednog postupanja po preporuci, Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo je svim organizacionim jedinicama Uprave policije dostavila instruktivnu depešu broj 02/1-21/20, od 06.04.2020. godine.</p> <p>Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo preduzima aktivnosti na sačinjavanju novog uputstva o postupanju sa osobama lišenim slobode u koje će biti implementirane odgovarajuće preporuke CPT komiteta, kao i otklonjene određene pravne praznine i nejasnoće u postupanju tokom dosadašnje primjene.</p> <p>MUP ZDK: Upoznati sve organizacione jedinice sa sadržajem preporuke-dijelom koji se odnosi na policijske službenike.</p>	<p>Do kraja 2020. godine</p> <p>Kontinuirano</p>

	i na zahtjev i njegovom advokatu.			
9.	<p>CPT preporučuje da vlasti BiH, zajedno sa entitetskim i kantonalnim vlastima FBiH, uspostave sistem ljekarskih posjeta prostorijama sudske policije. Ovi ljekari bi trebali, pored kvalifikacija ljekara opšte prakse, proći i obuku o tome kako identifikovati i bilježiti povrede.</p> <p>Dok se ne uspostavi takav sistem, ljekari koji rade u bolničkim službama hitne pomoći, posebno u velikim urbanim centrima, trebaju, kad god su u mogućnosti, opisati sve povrede detaljno, te navesti na kraju svog izvještaja o traumatskim povredama, kad god su u mogućnosti, sve posljedične veze između jednog ili više medicinskih nalaza i izjave dotične osobe. Ako je potrebno, treba uspostaviti sigurnu sobu u bolnici gdje bi se takvi pregledi mogli obavljati poštujući povjerljivost, ličnu i opštu sigurnost.</p>	-Nadležna ministarstva pravde	<p>MUP KS: Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo je prema KCU Sarajevo, J.U. Opća bolnica Prim.dr. Abdulah Nakaš i J.U. Zavod za hitnu medicinsku pomoć Kantona Sarajevo uputila akt broj 02/1-64/20, od 09.04.2020.godine u kojem navedene zdravstvene ustanove upoznaje sa preporukom CPT komiteta i istovremeno predlaže osposobljavanje posebnih prostorija za pregled lica lišenih slobode.</p> <p>MUP ZDK: Dok se uspostavi sistem organizovati sastanak sa rukovodiocima medicinskih ustanova, u cilju upoznavanja sa preporukama.</p>	Do kraja 2021. godine
ISTRAGE NAVODA O ZLOSTAVLJANJU				
10.	<p>U pogledu efikasnosti istraga navoda o zlostavljanju od strane jedinica unutrašnje kontrole, CPT poziva vlasti BiH (uključujući entitete i kantone) da uspostave potpuno nezavisna tijela za pritužbe na rad policije koja raspolažu adekvatnim sredstvima i koja će osigurati da se navodi o policijskom zlostavljanju efikasno istraže. Dok se ovo ne postigne, Komitet preporučuje da tužioci koji trebaju operativnu podršku za istragu slučajeva mogućeg policijskog zlostavljanja traže tu podršku od policijskih jedinica za unutrašnju kontrolu. Takve jedinice ne bi trebale biti pod nadležnošću direktora policije/komesara ili smještene unutar policijske zgrade, nego bi trebale biti direktno vezane za Kabinet ministra unutrašnjih poslova ili bi trebale biti obuhvaćene,</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ministarstva unutrašnjih poslova na svim nivoima vlasti - Nadležna tužilaštva - Nadležni sudovi 	<p>FMUP: U Federalnoj upravi policije istrage o pritužbama na rad policije i eventualne navode o policijskom zlostavljanju vodi posebna organizaciona jedinica – Jedinica za profesionalne standarde, i to po službenoj dužnosti, po predstavkama i žalbama građana, po zahtjevu Odbora za žalbe građana FBiH, po zahtjevima/prijedlozima nadređenih rukovodilaca, rukovodilaca osnovnih organizacionih jedinica odnosno samih uposlenika i zahtjeva rukovodioca organa. Jedinica vodi i evidenciju internih postupaka pokrenutih protiv policijskih službenika FUP-e.</p> <p>MUP KS: U okviru planiranih mjera s ciljem dosljednog postupanja po preporuci, Uprava policije Ministarstva unutrašnjih</p>	<p>Do kraja 2021. godine</p> <p>Kontinuirano</p>

	<p>kao posebni odjeli, nadležnim državnim tužilačkim uredom. Nadalje, takve jedinice bi trebale raspolagati adekvatnim brojem osoblja sa odgovarajućim kvalifikacijama.</p>		<p>poslova Kantona Sarajevo je svim organizacionim jedinicama Uprave policije dostavila instruktivnu depešu broj 02/1-21/20, od 06.04.2020. godine.</p> <p>MUP ZDK: U Upravi policije MUP-a ZDK istrage o optužbama na rad policije vodi posebna organizaciona jedinica-Jedinica za profesionalne standarde, čiji rad prati i nadzire Ured za pritužbe javnosti-nezavisno tijelo Skupštine ZDK . Saradnja između Jedinice za profesionalne standarde i Tužilaštva je u skladu sa pozitivnim propisima.</p>	
11.	<p>U pogledu prethodno navedenog, CPT poziva vlasti BiH da poduzmu neophodne mjere kako bi osigurale da:</p> <p>a) tužioci koji vrše istragu slučajeva navoda o mučenju i zlostavljanju uvijek obavljaju istragu lično, posebno u pogledu intervjua sa relevantnim svjedocima, strankama kojima su nanesene povrede i policijskim službenicima; u takvim slučajevima, također bi trebali uvijek naložiti forenzički medicinski pregled;</p> <p>b) se tužilačke istrage o navodima o zlostavljanju pritvorenika vode na sveobuhvatam način, tj. osiguravajući da važne faze i relevantne okolnosti koje ukazuju na zlostavljanje nisu zanemarene, da su vođene brzo i na razumno ekspeditivan način;</p> <p>c) tužioci i sudije poduzmu odgovarajuće aktivnosti kada postoje indicije da je došlo do policijskog zlostavljanja. U tom smislu, kada god osumnjičeni za krivična djela doveden pred tužilački ili sudski organ izjavi da je zlostavljan, ti navodi se trebaju zabilježiti u</p>	<p>- Nadležna tužilaštva - Nadležni sudovi</p>	<p>FMUP: Jedinica za profesionalne standarde koja djeluje u okviru Federalne uprave policije, između ostalog, postupa i u internim postupcima pokrenutih protiv policijskih službenika FUP-e u cilju provjere navoda iz predstavljeni, izvještaja, saznanja ili informacija kojim se ukazuje na nezakonite postupke ili neprimjereno ponašanje policijskih službenika. Pri tome, unutrašnja istraga za lakšu povredu službene dužnosti se mora završiti u roku od 30 dana od dane prijave Jedinici, a interni postupak za teže povrede službene dužnosti u roku od tri mjeseca od dana prijave Jedinici, a može se produžiti još dva mjeseca u zavisnosti od složenosti slučaja. Ako se utvrdi da postoje elementi povrede službene dužnosti, Jedinica podnosi Zahtjev za pokretanje disciplinskog postupka Disciplinskoj komisiji, a ako se utvrdi da postoje elementi krivičnog djela, svi dokumenti u kojima se nalaze takva saznanja odmah se dostavljaju nadležnoj organizacionoj jedinici kriminalističke policije FUP-e koji je dužan obavijestiti Jedinicu o preduzetim mjerama iz svoje nadležnosti, odnosno o upoznavanju nadležnog tužioca.</p>	Kontinuirano

	pisanom obliku, treba odmah naložiti forenzički medicinski pregled, te poduzeti neophodne mjere kako bi se osiguralo da se navodi pravilno ispituju.		Jedinica će također, ako postoje elementi krivičnog djela, kompletan spis predmeta dostaviti nadležnoj organizacionoj jedinici kriminalističke policije FUP-e radi eventualnog pokretanja krivične istrage. Tužilac će u skladu sa vlastitom procjenom o dobivenom dokumentu, eventualno uputiti odgovarajuće zahtjeve nadležnoj organizacionoj jedinici kriminalističke policije FUP-e.	
MEHANIZMI ZAŠTITE PROTIV ZLOSTAVLJANJA				
12.	U pogledu mehanizama zaštite protiv zlostavljanja, konkretno obavijesti o boravku u pritvoru, CPT poziva vlasti BiH da osiguraju da svim osobama lišenim slobode od strane policije, iz bilo kojeg razloga, bude omogućeno pravo da obavijeste bliskog srodnika ili treću osobu po svom izboru o svojoj situaciji od samog početka lišenja slobode (tj. od momenta kada su privedeni u policijsku stanicu). Nadalje, pritvorene osobe trebaju dobiti povratnu informaciju o tome da li je njihov blizak srodnik ili druga osoba obaviještena o njihovom pritvoru i policijski službenici uvijek bilježe u pisanom obliku da li je ili nije obavještavanje bilo obavljeno u svakom pojedinačnom slučaju, uz navođenje tačnog vremena obavještavanja i identiteta osobe koja je kontaktirana. Konačno, policijske službenike iz svih policijskih agencija treba podsjetiti na njihovu dužnost da u praksi primjenjuju ovaj mehanizam zaštite prava na maloljetne počiniocce krivičnih djela u svjetlu čl. 96 st. 3 Zakona o zaštiti maloljetnika u krivičnom postupku RS i FBiH.	- Ministarstva unutrašnjih poslova na svim nivoima vlasti	<p>FMUP Policijski službenici Grupe za zadržavanje FUP-a uvijek bilježe u pisanom obliku da li je ili nije izvršeno obavještenje bliskog srodnika ili treće osobe po izboru lica lišenog slobode o svojoj situaciji od samog početka lišenja slobode, za svaki pojedinačni slučaj, uz navođenje tačnog vremena obavještenja i iden iteta osobe koja kontaktirana.</p> <p>MUP KS: U okviru planiranih mjera s ciljem dosljednog postupanja po preporuci, Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo je svim organizacionim jedinicama Uprave policije dostavila instruktivnu depešu broj 02/1-21/20, od 06.04.2020. godine. Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo preduzima aktivnosti na sačinjavanju novog uputstva o postupanju sa osobama lišenim slobode u koji će biti implementirane odgovarajuće preporuke CPT komiteta, kao i otklonjene određene pravne praznine i nejasnoće u postupanj u tokom dosadašnje primjene.</p> <p>MUP ZDK Upoznati sve organizacione jedinice sa sadržajem preporuke</p> <p>MUP SBK/KSB Travnik U skladu sa pozitivnim zakonskim propisima policijski</p>	Do kraja 2021. godine Kontinuirano

			<p>službenici provode svakodnevno napred navedene aktivnosti, a kako bi se dodatno ukazalo na ovu potrebu sačinjena je instruktivna depeša od dana 09.04.2020. godine broj 02 /3-541 /20 kojem se izričito navodi potreba poštivanja predmetnih prava osoba lišenih slobode.</p> <p>Granična policija BiH: Odredbama člana 5. Zakona o krivičnom postupku BiH, kao i članovima 3. i 14. stav (3) tačka i) podtačka 4)) Uputstva o načinu i uvjetima postupanja prema osobama lišenim slobode (koje je donio director Granične policije BiH) predviđeno je da je osobu lišenu slobode dužno poučiti o pravu da li želi da se o njenom lišenju slobode obavijesti rodbina ili diplomatsko-konzularno predstavništvo države čiji je državljanin (ukoliko je strain državljanin). Granična policija BiH je dana 07.02.2019. godine organizacionim jedinicama dostavila navedenu informaciju na postupanje.</p>	
13.	<p>U pogledu mehanizama zaštite protiv zlostavljanja, konkretno pristupu advokatu, CPT poziva vlasti BiH da poduzmu korake da osiguraju da policija primjenjuje pravo na pristup advokatu efikasno od samog početka lišenja slobode.</p>	<p>- Ministarstva unutrašnjih poslova na svim nivoima vlasti</p>	<p>MUP KS: U okviru planiranih mjera s ciljem dosljednog postupanja po preporuci, Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo je svim organizacionim jedinicama Uprave policije dostavila instruktivnu depešu broj 02/1-21/20, od 06.04.2020. godine.</p> <p>MUP ZDK Upoznati sve organizacione jedinice sa sadržajem preporuke</p> <p>MUP SBK/KSB Travnik Ovo pravo je jedno od osnovnih načela u postupanju sa osobama lišenih slobode i isto se primjenjuje u svakodnevnoj praksi. Kako bi se dodatno ukazalo na ovu potrebu sačinjena je instruktivna depeša od dana 09.04.2020. godine broj 02/3-541/20 kojom se izričito navodi potreba poštivanja predmetnih prava osoba lišenih</p>	<p>Do kraja 2021. godine</p> <p>Kontinuirano</p>

			<p>slobode.</p> <p>Granična policija BiH: U članu 5. Zakona o krivičnom postupku BiH ("Službeni glasnik BiH" – prečišćeni tekst, brojevi 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09 i 72/13), navedena su prava lica lišenog slobode.</p>	
14.	<p>U pogledu mehanizama zaštite protiv zlostavljanja, konkretno pristupu ljekaru, CPT još jednom poziva vlasti da usvoje specifične zakonske odredbe o pristupu ljekaru tokom policijskog pritvora. Dalje, mora se garantovati povjerljivost medicinskih podataka tokom pregleda pritvorenika, kao i u slučaju medicinske dokumentacije.</p>	<p>- Nadležna ministarstva pravde - Pravosudna komisija BD BiH - Ministarstva unutrašnjih poslova na svim nivoima vlasti</p>	<p>MUP KS: U okviru planiranih mjera s ciljem dosljednog postupanja po preporuci, Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo je svim organizacionim jedinicama Uprave policije dostavila instruktivnu depešu broj 02/1-21/20, od 06.04.2020. godine.</p> <p>MUP ZDK Upoznati sve organizacione jedinice sa sadržajem preporuke</p>	<p>Do kraja 2021. godine</p> <p>Kontinuirano</p>
15.	<p>U pogledu mehanizama zaštite protiv zlostavljanja, konkretno informacije o pravima, CPT preporučuje da sva pritvorena lica budu obaviještena, uključujući u pisanoj formi na odgovarajućem jeziku koji razumiju, o svojim pravima od samog početka toka pritvora. Pritvorenicima bi trebalo dozvoliti da zadrže kopiju ove pisane informacije. Nadalje, relevantni obrazac o informacijama o pravima treba biti ispravno popunjen u prisustvu pritvorenika, koji je i pritvorenik potpisao, te da bude ispravno odložen u njegovom dosjeu.</p>	<p>- Ministarstva unutrašnjih poslova na svim nivoima vlasti</p>	<p>FMUP Osobe lišene slobode u FUP-u, nakon što budu upoznati o razlozima lišenja slobode, isti dobrovoljno potpisuju Zapisnik o lišenju slobode, u kojem mogu navesti sve eventualne primjedbe na rad policijskih službenika koji ih je lišio slobode .</p> <p>MUP KS: U okviru planiranih mjera s ciljem dosljednog postupanja po preporuci, Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo je svim organizacionim jedinicama Uprave policije dostavila instruktivnu depešu broj 02/1-21/20, od 06.04.2020. godine. Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo preduzima aktivnosti na sačinjavanju novog uputstva o postupanju sa osobama lišenim slobode u koje će biti implementirane odgovarajuće preporuke CPT komiteta, kao i otklonjene određene pravne praznine i nejasnoće u</p>	<p>Do kraja 2021. godine</p> <p>Kontinuirano</p>

			<p>postupanju tokom dosadašnje primjene.</p> <p>MUP ZDK Sačiniti jedinstven obrazac sa svim pravima osoba lišenih slobode po krivici i prekršaju, koji bi pored nabrojanih prava sadržavao i lične podatke osobe lišene slobode i potpis osobe lišene slobode da je upoznata sa svojim pravima.</p> <p>Granična policija BiH: Kao i kod prethodne preporuke - u članu 5. Zakona o krivičnom postupku BiH ("Službeni glasnik BiH" – prečišćeni tekst, brojevi 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09 i 72/13), navedena su prava lica lišenog slobode.</p> <p>MUP SBK/KSB Travnik: Kod organizacionih jedinica Uprave policije, a posebno kod rukovodnih službenika, insistirano je da osobe lišene slobode moraju od samog početka lišenja slobode biti obaviještene o razlozima lišenja slobode/zakonski osnov – krivično djelo, prekršaj za koji se sumnjiče/, te im treba omogućiti da kod sebe zadrže pismenu informaciju o tome (Potvrda o lišenju slobode).</p>	
16.	<p>U pogledu mehanizama zaštite protiv zlostavljanja, konkretno evidencije o pritvoru, CPT preporučuje da vlasti BiH osiguraju da se hitno poduzmu koraci u svim policijskim direkcijama svih 16 agencija za provođenje zakona da osiguraju da je evidencija o pritvoru ispravno popunjena, u pogledu svih relevantnih informacija o poštovanju osnovnih mehanizama zaštite protiv zlostavljanja. Viši službenici trebaju vršiti strožu kontrolu načina na koji se evidencija o pritvoru popunjava i</p>	- Ministarstva unutrašnjih poslova na svim nivoima vlasti	<p>FMUP Evidencija osoba lišenih slobode u prostorijama za zadržavanje Federalne uprave policije se uredno popunjava i ista se čuva u posebnim prostorijama. Sva zakonom određena prava osoba lišenih slobode se poštuju.</p> <p>MUP KS: U okviru planiranih mjera s ciljem dosljednog postupanja po preporuci, Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo je svim organizacionim jedinicama Uprave policije dostavila instruktivnu depešu</p>	<p>Do kraja 2021. godine</p> <p>Kontinuirano</p>

	<p>čuva. Dalje, nema opravdanja zašto bi relevantna polja u obrascima bila ostavljena prazna pod pretpostavkom da su se pritvorenici odrekli određenih osnovnih prava.</p>		<p>broj 02/1-21/20, od 06.04.2020. godine. Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo preduzima aktivnosti na sačinjavanju novog uputstva o postupanju sa osobama lišenim slobode u koje će biti implementirane odgovarajuće preporuke CPT komiteta, kao i otklonjene određene pravne praznine i nejasnoće u postupanju tokom dosadašnje primjene.</p> <p>MUP ZDK Upoznati sve organizacione jedinice sa sadržajem preporuke</p> <p>MUP SBK/KSB Travnik: Polijski službenici Odjela za profesionalne standarde vrše planske i vandredne kontrole i inspekcije u vezi zakonitosti i načina popunjavanja svih evidencija vezanih za lišenje slobode.</p> <p>Granična policija BiH: Članom 32. Uputstva o vođenju evidencije u Graničnoj policiji BiH, vodi se i evidencija o osobama koje su lišene slobode po bilo kojem osnovu. Kontrolu vođenja navedene evidencije vrše policijski službenici višeg nivoa (kako iz sastava organizacionih jedinica lokalnog, srednjeg i centralnog nivoa). Također, članom 14. Uputstva o načinu i uslovima postupanja prema osobama lišenim slobode vodi se Evidencija o licima lišenim slobode.</p>	
17.	<p>U pogledu mehanizama zaštite protiv zlostavljanja, konkretno policijskih intervjua, CPT ponavlja preporuku da vlasti sačine kodeks profesionalnog ponašanja tokom policijskih intervjua. Kodeks bi se trebao odnositi na, inter alia, sljedeće aspekte: sistematično obavještanje pritvorenika o identitetu lica prisutnih tokom intervjua (ime i/ili broj) kao i pravo pritvorenika na šutnju tokom intervjua; odobreno trajanje intervjua; periode odmora između sesija tokom kojih se postavljaju</p>	<p>- Ministarstva unutrašnjih poslova na svim nivoima vlasti</p>	<p>FMUP: Federalna uprava policije planira u narednom period donijeti Pravilnik o postupanju sa osobama osumnjičenim za vršenje krivičnih djela i tehnikama vođenja intervjua. Odredbama tog Pravilnika će se regulisati pitanja obaveznog video i audio snimanja intervjua osumnjičenih za najteža krivična dok se ne steknu uslovi da se svi intervjui snimaju u skladu sa ZKP BiH. Također, planira se sačinjavanje Programa obuke policijskih službenika FBiH iz predmetnih oblasti koji će u</p>	<p>Do kraja 2021. godine</p> <p>Kontinuirano</p>

	<p>pitanja i pauza tokom intervjua; mjesta na kojim se intervjui mogu obavljati; ispitivanje lica koja su pod uticajem droge, alkohola ili lijekova ili koji su pod uticajem nedavnog stresa ili su potrešeni. Kodeks bi također trebao navesti sistematično audio i video snimanje od momenta početka intervjua do njegovog kraja, identitet svake osobe koja je prisutna tokom intervjua, sve zahtjeve koje je iznijela pritvorena osoba i pitanja koja su postavljena tokom intervjua. Situacija posebno ranjivih osoba (npr. Sa mentalnim poremećajima) trebala bi imati posebne mehanizme zaštite prava tih osoba. Konačno, intervjuisana lica ne bi trebala biti tjerana da stoje duže vremenske periode ili da se stavljaju u stresne pozicije i moraju imati direktan pristup vodi i mora im se ponuditi hrana (tj. nešto značajnije od sendviča) u odgovarajućim fazama intervjua. Kao što je ranije navedeno i kako zahtijevaju domaći zakoni, intervjue treba voditi u prostoriji posebno namijenjenoj za to i koja je odgovarajuće opremljena i ima instaliranu neophodnu audio i video opremu.</p>		<p>narednom period proći svi policijski službenici Federalne uprave policije i periodične obnove znanja u skladu sa donesenim podzakonskim aktima.</p> <p>MUP KS: U okviru planiranih mjera s ciljem dosljednog postupanja po preporuci, Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo je svim organizacionim jedinicama Uprave policije dostavila instruktivnu depešu broj 02/1-21/20, od 06.04.2020. godine.</p> <p>MUP ZDK Upoznati sve organizacione jedinice sa sadržajem preporuke</p> <p>MUP SBK/KSB Travnik: Iako se radi o dugogodišnjem standard da osobe lišene slobode imaju pravo na hranu i vodu tokom boravka u prostorijama za zadržavanje i da se to pravo u potpunosti provodi u određenim intervalima, ponovo je to apostrofirano u analizi preporuka koja je dostavljena nižim organizacionim jedinicama. O tome, kao i ostalim bitnim podacima nadležna organizaciona jedinica je dužna popunjavati u propisane rubrike evidencije osoba lišenih slobode, a rukovodni službenici su dužni vršiti stalnu kontrolu preciznosti, urednosti i popunjenosti svih propisanih rubrika u evidenciji. Od svih organizacionih jedinica se zahtijeva da prostorije za zadržavanje treba držati čistim i urednim, sa potrebnim pokrivačima, jastukom, ventilacijom, grijanjem i slično.</p>	
18.	<p>U pogledu mehanizama zaštite protiv zlostavljanja, konkretno procedure inspekcije, Komitet preporučuje Instituciji ombudsmena za ljudska prava BiH, kao tijelu koje obavlja posjete mjestima lišenja slobode u zemlji, budu dostupna</p>	<p>- Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH</p>	<p>Institucija ombudsmena: Usvajanje izmjena i dopuna Zakona o ombudsmenu za ljudska prava BiH kojim bi se uspostavio Nacionalni preventivni mehanizam/Preventivni mehanizam u okviru Institucije nalazilo se u parlamentarnoj proceduri skoro</p>	

	<p>neophodna sredstva da efikasno vrše monitoring policijskih ustanova. Također bi to tijelo trebalo moći obavljati nenajavljene posjete i razgovarati nasamo sa bilo kojim pritvorenikom, kao i konsultovati svu relevantnu dokumentaciju.</p>		<p>četiri godine. Na sjednici Predstavničkog doma od 26.02.2020. godine ovaj prijedlog nije prihvaćen. U međuvremenu, došlo je do zastoja u radu Parlamentarne skupštine BiH i Savjeta ministara BiH zbog pandemije i sasvim je nejasno šta će se dalje dešavati u pogledu uspostavljanja NPM/PM.</p> <p>U okviru Institucije, od njenog osnivanja djeluje Odjeljenje za praćenje ostvarivanja prava lica lišenih slobode. Postupajući po žalbama lica lišenih slobode, ali i po službenoj dužnosti, predstavnici Institucije svake godine posjete veliki broj kazneno popravnih ustanova, policijskih stanica/uprava, te drugih prostorija u kojima se nalaze lica lišena slobode. Najveći broj posjeta se najavljuje i one se obavljaju u toku radnog vremena. Tokom ovih posjeta predstavnici Institucije obavljaju nesmetano razgovore sa licima lišenim slobode u posebnim prostorijama, bez prisustva drugih lica, pregledaju relevantnu dokumentaciju i vrše monitoring zatečenog stanja u navedenim ustanovama. Za rad ovog Odjeljenja planiraju se sredstva u okviru budžeta Institucije i ona su trenutno sasvim zadovoljavajuća. Za nenajavljene posjete navedenim institucijama neophodno je stvoriti zakonske pretpostavke i utvrditi jasne procedure posjeta posebno kada su u pitanju pritvorena lica, lica u policijskom zadržavanju, kao i lica sa mentalnim poteškoćama. Izdvojeno mišljenje Ombudsmenke Dr. Jasminke Džumhur:</p> <p>Institucija Ombudsmena, zbog neusvajanja budžeta već drugu godinu djeluje na principu privremenog finansiranja, što je ograničava u obavljanju aktivnosti. Uz prijedlog budžeta, već nekoliko godina Institucija uz zahtjev za budžet dostavlja i Aneks koji se odnosi na dodatna sredstva vezano za uspostavu NPM, ali se ta sredstva iz godine u godinu neodobravaju. Posjete Kazneno popravnim zavodima su uglavnom nenajavljene, ali se još uvijek obavljaju u toku radnog vremena, upravo zbog ograničenosti finansijskih i ljudskih resursa. Neusvajanje</p>	<p>U toku 2021. godine</p> <p>Kontinuirano</p>
--	--	--	--	--

			<p>Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o ombudsmenu vezano za uspostavu NPM u okviru institucije ograničava djelovanje institucije. U cilju jačanja proaktivne uloge Institucije Ombudsmena i jasnijeg odvajanja reaktivne (postupanje po žalbama) i proaktivne uloge (monitoring kroz posjete ustanovama u kojima se nalaze osobe ograničene u slobodi kretanja) potrebno je jačati kapacitete Institucije kroz stvaranje finansijskih, pravnih i kadrovskih pretpostavki), što Ombudsmeni zagovaraju, ali je donošenje odluke u nadležnosti izvršne i zakonodavne vlasti.</p> <p>MUP SBK/KSB Travnik: U uputama koje su date Policijskim upravama i Policijskim stanicama napomenuto je i to da Institucija ombudsmena za ljudska prava imaju mandat obilaska osoba lišenih slobode i prostorija u kojima se te osobe nalaze, te za razgovor nasamo sa pritvorenicima, što im treba omogućiti, naravno uz punu identifikaciju osoba iz Institucije ombudsmena.</p>	
USLOVI U PRITVORU				
19.	<p>U pogledu uslova u pritvoru, CPT poziva vlasti da poduzmu neophodne korake kako bi osigurali da su svi policijski objekti za zadržavanje na teritoriji BiH čisti i da imaju adekvatno osvjetljenje (tj. dovoljno za čitanje, osim u periodima spavanja) i ventilaciju; preferabilno, takvi objekti bi trebali imati prirodno svjetlo. Kada je potrebno, prostorije za policijsko zadržavanje trebaju biti adekvatno zagrijavane. Nadalje, sve ćelije koje se koriste za pritvor tokom noći trebaju biti opremljene sredstvima za odmor tokom takvih zadržavanja (npr. krevet ili platform za spavanje) i pokrivače. Pored toga, treba omogućiti id a se svim osobama u pritvoru u policijskim stanicama</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Nadležna ministarstva pravde - Pravosudna komisija BD BiH - Nadležna ministarstva unutrašnjih poslova - Nadležna ministarstva zdravstva 	<p>FMUP Prostorije za zadržavanje FUP-e imaju adekvatno osvjetljenje, ventilaciju, sa adekvatnim grijanjem, ugrađenim krevetima za odmor sa pokrivačima, svim osobama lišenim slobode je dostupna hrana i piće u odgovarajućim intervalima.</p> <p>MUP KS: U okviru planiranih mjera s ciljem dosljednog postupanja po preporuci, Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo je obezbijedila rekonstrukciju i oprernanje prostorija za zadržavanje osoba lišenih slobode kroz ulaganje određenih materijalno-tehničkih sredstava koji su potvrđeni aktom Sektora za materijalno-finansijske</p>	<p>Do kraja 2021. godine</p> <p>Kontinuirano</p>

	ponudi hrana i voda u odgovarajućim intervalima.		<p>poslove broj 02/6-107/2 0 od 02.04.2020. godine, kojim su izvršeni radovi: uređenje zidova u prostorijama, zamjena i instaliranje adekvatnog ventilacijskog i klimatizacijskog uređaja, zračni i vodeni sistemi (za hlađenje i grijanje prostorija), zamjena ležajeva, sanacija sanitarnih čvorov betonskih umivaonika i ugradnja novih, zamjena postojećih sijalica i postavljanje LED rasvjete, odvajanje pregrada toaleta u ćelijama prostorija za zadržavanje osoba lišenih slobode, odnosno ugradnja novih sanitarnih kabina u skladu sa evropskim standardima, nabavka novih dušeka, jastuka, jastučnica i nepromoćivih zaštitnih navlaka sa lastišom za duške. Takođe, postupa se po instruktivnoj depeši broj 02/1-21/20 od 06.04.2020. godine. Upustvo o postupanju sa osobama lišenim slobode broj 01-245/14 od 12.05.2014. godine je propisao humani odnos prema osobama lišenim slobode a koje se zadržavaju u prostorijama za zadržavanje osoba lišenih slobode.</p> <p>Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo preduzima aktivnosti na sačinjavanju novog uputstva o postupanju sa osobama lišenim slobode u koje će biti implementirane odgovarajuće preporuke CPT komiteta, kao i otklonjene određene pravne praznine i nejasnoće u postupanju tokom dosadašnje primjene.</p> <p>MUP ZDK Sagledati stanja svih prostorija za zadržavanje u Upravi policije MUP-a ZDK.</p> <p>MUP SBK/KSB Travnik: U uputarnu koje su date Policijskim upravama i Policijskim stanicama napomenuto je i to da Institucija ombudsmena za ljudska prava ima mandat obilaska osoba lišenih slobode i prostorija u kojima se te osobe nalaze, te za razgovor nasamo sa pritvorenicima, što im treba omogućiti, naravno uz punu identifikaciju osoba iz Institucije ombudsmena.</p>	
--	--	--	--	--

			<p>Granična policija BiH: Granična policija BiH nije u mogućnosti postupiti prema navedenoj preporuci imajući u vidu ograničena budžetska sredstva, kao i činjenicu da Granična policija BiH nije vlasnik, već samo korisnik službenih prostorija (samim tim i prostorija za zadržavanje osoba lišenih slobode).</p>	
20.	<p>U vezi prethodno navedenog, CPT preporučuje da nijedna ćelija nema površinu manju od 6m2 ako se koristi za pritvor preko noći. Komitet smatra da bi bilo poželjno da jednokrevetne ćelije u policijskom pritvoru koje se koriste za pritvor preko noći imaju površinu od 7m2.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Nadležna ministarstva pravde - Pravosudna komisija BD BiH - Nadležna ministarstva unutrašnjih poslova - Nadležna ministarstva zdravstva 	<p>FMUP: Ćelije u prostorijama za zadržavanje FUP-a imaju preko 6 metara kvadratnih i ugrađenu ventilaciju.</p> <p>MUP KS: Iz Izvještaja Sektora uniformisane policije, Jedinice za osiguranje objekata i zadržavanje lica lišenih slobode broj 02/2-6-5-02-46/20, od 30.03.2020. godine vidljivo je da Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo raspolaže sa šest prostroja za zadržavanje lica lišenih slobode koje se nalaze u ulici Zmaja od Bosne broj 15., općina Novo Sarajevo, od kojih najmanja prostorija ima 7,8m2, a najveća 10,0 m2.</p> <p>MUP ZDK Upoznati sve organizacione jedinice sa sadržajem preporuke</p> <p>Granična policija BiH: Članom 16. Uputstva o načinu i uslovima postupanja prema osobama lišenim slobode, koju je donio direktor Granične policije BiH, određeno je da prostorija za smještaj osoba lišenih slobode mora imati najmanje 6m2.</p>	Kontinuirano

ZATVORSKE USTANOVE U NADLEŽNOSTI MINISTARSTVA PRAVDE FBiH⁷

21.	U pogledu uspostave državnog zatvora, CPT preporučuje da vlasti BiH što prije odluče o imenovanju višeg rukovodstva na osnovu sposobnosti, te da poduzmu neophodne korake kako bi osigurali da zatvor počne funkcionisati.	- Ministarstvo pravde BiH	Ministarstvo pravde BiH: Zavod za izvršenje kaznenih sankcija, pritvora i drugih mjera Bosne i Hercegovine, uz prethodno imenovanje rukovodnog kadra i zapošljavanje ostalog osoblja je tokom 2020. godine stavljen u funkciju. Stavljanjem u funkciju navedenog zavoda, u značajnoj mjeri će biti rasterećen postojeći kapacitet drugih zatvora.	Preporuka provedena
22.	U pogledu zlostavljanja u zatvorskim ustanovama, CPT preporučuje da vlasti FBiH pošalju jasnu poruku zatvorskom osoblju u KPZ Mostar da zlostavljanje zatvorenika nije prihvatljivo. ⁸ Nadalje, treba poduzeti sve mjere kako bi se osiguralo da se svi navodi koji ukazuju na zlostavljanje pravilno istraže i da svi takvi postupci budu predmet odgovarajuće sankcije.	-Federalno ministarstvo pravde	Federalno ministarstvo pravde: Federalno ministarstvo pravde će izvršiti obilazak zatvorske jedinice u KPZ Mostar te dodatno ispitati navode CPT u vezi zlostavljanja zatvorenika, te poduzeti sve mjere kako bi se navodi istražili i po potrebi sankcionisali, te dati jasnu uputu osoblju osoblju da se moraju poštovati zakonski okviri djelovanja. MUP KS: Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o policijski službenicima Kantona Sarajevo i Pravilnikom o disciplinskom postupku i odgovornosti policijski službenika u Upravi policije Ministarstva unutrašnji poslova Kantona Sarajevo propisano je da " zlostavljanje lica lišenog slobode", predstavlja težu povredu službene dužnosti. Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo preduzima aktivnosti na sačinjavanju novog uputstva o postupanju sa osobama lišenim slobode u koje će biti implementirane odgovarajuće preporuke CPT komiteta, kao i otklonjene određene pravne praznine i nejasnoće u postupanju tokom dosadašnje primjene.	Do kraja 2021. godine

⁷ Delegacija CPT-a je u 2019. godini posjetila KPZ Mostar i pritvorski odjel KPZ Sraajevo. Obje ustanove je Komitet posjetio i ranije;

⁸ Vidjeti navod iz izvještaja CPT-a o slučaju zatvorenika u KPZ Mostar koji je bio podvrgnut kazni nakon što je jače spustio telefonsku slušalicu i bacio stolicu u hodniku pritvorskog odjela. Iz tog razloga je na tri do četiri sata proveo u izdvojenoj ćeliji u liscama, pojasom oko struka i sa željeznim narukvicama na nozi. Dokumentacija i snimak video kamere koji je analizirala delegacija CPT-a je potvrdila iskaz zatvorenika, dok su par lisica, pojas za struk i željezne narukvica za noge nađene u uredu preko puta izdvojene ćelije (str. 31. Izvještaja);

23.	<p>U pogledu prethodno navedenog, CPT preporučuje da se odmah povuče iz upotrebe oprema u zatvorskim ustanovama poput pojasa za struk i željeznih narukvica za nožne zglobove. Također, Komitet preporučuje da se odmah prekine sa praksom “internog neformalnog kažnjavanja” koja je primijećena u KPZ Sarajevo i Mostar i da se svaka upotreba ćelije za izdvajanje i drugih malih ćelija pravilno evidentira.</p>	- Federalno ministarstvo pravde	<p>Federalno ministarstvo pravde: Uprava KPZ Mostar je potvrdila da se ta sredstva više ne koriste. Federalno ministarstvo pravde je putem inspeksijskog nadzora 04.06.2020. godine izvršilo inspeksijski pregled KPZ PT Mostar, vezanoo za Izvještaj CPT, te nakon sagledavanja ukupnog stanja dalo jasnu poruku i obavezu direktoru Zavoda i zatvorskom osoblju da je bilo koji vid zlostavljanja zatvorenika neprihvatljiv, te da se isključivo postupa u skladu sa vazećom zakonskom regulativom. Svi navodi koji ukazuju na zlostavljanje neophodno je pravilno istražiti te da takvi postupci budu predmet odgovarajuće sankcije.</p> <p>U pogledu prethodno navedenog, Zavod je u obavezi da povuče iz upotrebe oprema u zatvorskim ustanovama poput pojasa za struk i željeznih narukvica za nožne zglobove, tokom izdvajanja u samice, te da primjenjuju sredstva koja su predviđena Zakonom.</p> <p>Također, je KPZ Sarajevo i KPZ Mostar naloženo da se svaka upotreba ćelije za izdvajanje i drugih malih ćelija pravilno evidentira, kako nebi bile prisutno takozvano" neformalno kažnjavanja".</p>	U toku
24.	<p>U vezi sa prethodno navedenim, CPT preporučuje vlastima FBiH da, zajedno sa rukovodstvom KPZ Mostar, osmisle koherentnu strategiju kako bi se suprotstavili nasilju među zatvorenicima. Dio ove strategije treba obuhvatiti upošljavanje dodatnog osoblja.</p>	- Federalno ministarstvo pravde	<p>Federalno ministarstvo pravde: Federalno ministarstvo pravde provodi strategiju za rad sa nasilnim i ekstremnim zatvorenicima, kao i poduzimanja adekvatnih mjere na suzbijanju nasilja. U međuvremenu je zaposlen pomoćnik direktora za sigurnost u KPZ Mostar kao i dio stražarskog osoblja, čime je omogućen nesmetan rad službe osiguranja.</p>	Kontinuirano
25.	<p>U vezi sa osobljem u zatvorskim ustanovama, CPT poziva vlasti FBiH da uvedu profesionalni karijerni put za rukovodiocima u zatvorski sistem i da osiguraju da se direktori zatvora i viši</p>	- Federalno ministarstvo pravde	<p>Federalno ministarstvo pravde: Federalno ministarstvo pravde će organizovati obuku vezano za obuku o rukovodnim sposobnostima rukovodioca Zavoda. Novim ZIKS-om direktori zatvora i</p>	Do kraja 2021. godine Kontinuirano

	<p>rukovodioci biraju u skladu sa jasnim stručnim kriterijima, da im se da sigurnost zaposlenja pod uslovom da obavljaju posao na zadovoljavajući način i da im se pruži obuka o rukovodnim sposobnostima kako bi im se omogućilo da obavljaju svoje zadatke na kompetentan način.</p>		<p>viši rukovodioci će se birati u skladu sa stručnim kriterijima, kako bi im se omogućilo da obavljaju svoje zadatke na kompetentan način.</p> <p>MUP KS: U okviru planiranih mjera s ciljem dosljednog postupanja po preporuci, Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo je svim organizacionim jedinicama Uprave policije dostavila instruktivnu depešu broj 02/1-21/20, od 06.04.2020. godine.</p>	
26.	<p>U pogledu materijalnih uslova u zatvorskim ustanovama, CPT preporučuje da vlasti FBiH poprave nedostatke naglašene prethodno, te da posebno poduzmu korake da osiguraju da:</p> <p>a) manje ćelije smještene na zapadnoj strani zgrade KPZ Sarajevo budu renovirane, da se zamijene sanitarne instalacije i sanitarni čvorovi da se u potpunosti odvoje od ostatka ćelije;</p> <p>b) paviljoni II i III i karantena KPZ Mostar se održavaju u adekvatnom stanju poduzimanjem popravaka (t. Umjetno osvjetljenje, drveni podovi i sanitarni čvorovi) id a se metalne roletne ispred prozora ćelija u KPZ Mostar zamijene alternativnim načinima zaklanjanja od pogleda.</p>	<p>- Nadležna ministarstva pravde - Pravosudna komisija BD BiH - Nadležna ministarstva zdravstva</p>	<p>Federalno ministarstvo pravde: KPZ Sarajevo je izvršilo renoviranje kompletnih prostorija koje su navedene u stavu 53. Predmetnog Izvještaja, te su sanirani sanitarni čvorovi. Napravljeni posebni otvori od specijaliziranog stakla koje su locirane u medicinskoj slunbi a vezano za smjemicu koja se odnosi na prisustvo straze prilikom pregleda ili ukazivanja pomoći. U pogledu materijalnih uslova u navedenim zatvorskim ustanovama, prostorije se renoviraju i popravljaju u skladu sa usvojenim budžetom, odnosno raspoloživim finansijskim sredstvima.</p>	U toku
27.	<p>Kada je u pitanju režim prema pritvorenicima, CPT poziva vlasti FBiH da radikalno unaprijede režim koji se nudi pritvorenicima. Cilj bi trebao osigurati da svi zatvorenici mogu provesti razuman dio dana (tj. do 8 sati) izvan svojih ćelija, zauzeti svrsishodnim aktivnostima različite prirode (grupne aktivnosti; rad, preferabilno sa stručnom vrijednošću; obrazovanje; sport). Dvorišta za vježbanje se trebaju održavati u adekvatnom stanju i čista, a treba instalirati zaklon od</p>	<p>- Ministarstva pravde na svim nivoima vlasti - Pravosudna komisija BD BiH - Nadležna ministarstva zdravstva</p>	<p>Federalno ministarstvo pravde: Pritvorske jedinice KPZ Mostar i KPZ Sarajevo su dosta ograničene kada su u pitanju pritvorski kapaciteti, vezano za svrsishodne aktivnosti ali će se izvršiti analiza stanja sa ciljem unapređenja aktivnosti shodno mogućnostima ustanova. U KPZ Mostar će se instalirati zaklon od nepovoljnog vremena i oprema za fitness, zajedno sa klupama za odmor. Zavodi će poduzeti mjere kako bi se osiguralo da se svim pritvorenim osobama ponude dva sata vježbe na otvorenom svaki dan, u skladu sa odredbama</p>	Kontinuirano

	nepovoljnog vremena i opremu za fitness, zajedno sa klupama za odmor. Nadalje, odmah treba poduzeti mjere kako bi se osiguralo da se svim pritvorenim osobama ponude dva sata vježbe na otvorenom svaki dan, u skladu sa odredbama Zakona o krivičnom postupku FBiH.		Zakona o krivičnom postupku FBiH . Navedene aktivnosti prema pritvorenima se obavljaju u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku FBiH i podzakonskim aktima ustanova, dok se uređenje vanjskog prostora uređuje u skladu sa planiranim budžetom, odnosno raspoloživim finansijskim sredstvima.	
28.	Kada je u pitanju KPZ Mostar, CPT preporučuje da vlasti FBiH unaprijede spektar aktivnosti koje se nude muškim i ženskim osuđenim zatvorenima i da se radno mjesto šefa tretmana hitno popuni.	- Federalno ministarstvo pravde	Federalno ministarstvo pravde: Izvršit će se analizi aktivnosti za osuđene osobe u KPZ Mostar, te će se unaprijediti spektar tretmanskih aktivnosti. Popunjavanje upražnjenih radnih mjesta se vrši u skladu sa raspoloživim godišnjim budžetskim sredstvima.	U toku
29.	CPT preporučuje da vlasti FBiH za žene zatvorenice osmisle pristup zasnovan na poštivanju rodne ravnopravnosti. U međuvremenu, trebali bi odmah okončati diskriminatornu praksu u KPZ Sarajevo koja se u tom smislu provodi.	- MLJPI BiH/Agencija za ravnopravnost spolova BiH - Federalno ministarstvo pravde	Federalno ministarstvo pravde: Izvršit će se analiza stanja te unaprijediti i otkloniti trenutno stanje	Kontinuirano
30.	CPT ponavlja preporuku da vlasti FBiH preduzmu korake da pruže svim maloljetnicima smještenim u KPZ Mostar, bez obzira na trajanje pritvora, potpun program svrsishodnih aktivnosti (uključujući obrazovanje, sport i rekreaciju).	- Federalno ministarstvo pravde	Federalno ministarstvo pravde: Svim zavodima će biti date jasne smjernice za rad sa maloljetnicima tokom boravka u pritvorskim jedinicama, shodno Zakonu o zaštiti i postupanju sa maloljetnicima u krivičnom postupku.	Kontinuirano
31.	U pogledu zdravstvene zaštite zatvorenika, CPT poziva Ministarstva zdravlja i pravde FBiH da zajedno poduzmu neophodne korake kako bi se unaprijedila zdravstvena zaštita, uzimajući u obzir preporuke sadržane u Izvještaju.	- Federalno ministarstvo pravde - Nadležna ministarstva zdravstva	Federalno ministarstvo pravde: Federalno ministarstvo pravde će poduzeti neophodne korake kako bi se unaprijedila zdravstvena zaštita, uzimajući u obzir preporuke sadržane u Izvještaju.	U toku
32.	U vezi sa prethodno navedenim, CPT preporučuje da vlasti FBiH ulože napore da osiguraju da se kliničke odluke zatvorskih ljekara vode samo medicinskim kriterijima i da kvalitetu i efikasnost	- Federalno ministarstvo pravde - Nadležna ministarstva zdravstva	Federalno ministarstvo pravde: Kliničke odluke zavodskih ljekara se vode isključivo medicinskim kriterijima, a i sam nadzor nad zdravstvenom uslugom zatvorenika vrši Federalni zdravstveni inspektorat.	Kontinuirano

	njihovog rada procjenjuje kvalificiran medicinski kadar.			
33.	CPT preporučuje da vlasti FBiH povećaju broj zdravstvenog osoblja u KPZ Sarajevo osiguravajući ekvivalent ljekara opšte prakse sa pola radnog vremena i u KPZ Mostar kroz osiguranje prisustva ljekara opšte prakse četiri puta sedmično u redovnim intervalima.	- Federalno ministarstvo pravde - Nadležna ministarstva zdravstva	Federalno ministarstvo pravde: U KPZ Sarajevo je stalno zaposlen ljekar, a u KPZ Mostar su potpisani ugovori o djelu, čime je osigurano prisustvo ljekara opće prakse četiri puta sedmično u redovnim intervalima	Kontinuirano
34.	CPT ponavlja svoju preporuku da se poduzmu koraci da zatvorske zdravstvene službe u KPZ Mostar i Sarajevo, kao i druge medicinske službe u zatvorima u FBiH, u potpunosti ispune svoju ulogu u sprečavanju zlostavljanja, osiguravajući da: a) ljekari ukažu na kraju svog nalaza o traumatskim povredama, kad god su u mogućnosti, bilo kakve kauzalne veze između jendog ili više objektivnih medicinskih nalaza i izjava dotične osobe; b) nalazi o traumatskim povredama vezani za povrede koje sum ogle vjerovatno nastati zlostavljanjem (čak i u nedostatku izjave) se automatski prosljeđuju organu ovlaštenom za vođenje istrage, uključujući krivičnu, o predmetu, bez obzira na želje dotične osobe; c) ljekar savjetuje dotičnog zatvorenika da pisanje takvog nalaza spada u okvir sistema za sprečavanje zlostavljanja, da ovaj nalaz automatski mora biti prosljeđen jasno preciziranom istražnom organu id a takvo prosljeđivanje nije isto što i ulaganje pritužbe u ispravnom obliku; d) se uvede registar traumatskih povreda primijećenih na zatvorenicima u svim zatvorskim ustanovama u FBiH.	- Federalno ministarstvo pravde - Nadležna ministarstva zdravstva	Federalno ministarstvo pravde: Izvršit će se analiza i dati preporaka zdravstvenim radnicima u pogledu navedene uloga zdravstvene službe u vezi evidencije, vođenja nalaza i prijava o povredama.	Kontinuirano
35.	U vezi sa gore navedenim, preporučuje se da se povjerljivost medicinskih pregleda treba poštovati	- Nadležna ministarstva zdravstva	MUP KS: U okviru planiranih mjera s ciljem dosljednog postupanja	

	i rezultat pregleda dostaviti pritvoreniku, te na zahtjev njenom ili njegovom odvjetniku.	-Nadležna ministarstva pravde	po preporuci, Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo je svim organizacionim jedinicama Uprave policije dostavila instruktivnu depešu broj 02/1-21/20, od 06.04.2020. godine. Osim navedenih aktivnosti Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo preduzima aktivnosti na sačinjavanju novog uputstva o postupanju sa osobama lišenim slobode u koje će biti implementirane odgovarajuće preporuke CPT komiteta, kao i otklonjene određene pravne praznine i nejasnoće u postupanju tokom dosadašnje primjene.	
36.	CPT preporučuje da se oba zatvora KPZ Mostar i Sarajevo opreme defibrilatorima i da se osoblje obuču za njihovu upotrebu. Nadalje, Komitet bi također želio dobiti potvrdu da je nova zubarska stolica kupljena i stavljena u upotrebu u KPZ Sarajevo.	- Federalno ministarstvo pravde - Nadležna ministarstva zdravstva	Federalno ministarstvo pravde: U KPZ Sarajevo je nabavljena nova profesionalna stomatološka stolica i ista je stavljena u funkciju, a nalazi se na V spratu.	U toku
37.	U pogledu pristupu ljekaru u zatvorskim ustanovama, CPT preporučuje da se analizira postojeći sistem predavanja zahtjeva za posjetu zdravstvenoj službi analizira, na način da bude povjerljiviji, u zatvorenim kovertama, te da zatvorenik može direktno pristupiti medicinskoj sestri i sl.	- Nadležna ministarstva pravde - Nadležna ministarstva zdravstva	Federalno ministarstvo pravde: Izvršit će se analiza postojećeg stanja u pogledu predavanja zahtjeva za posjetu zdravstvenoj službi, te unapređenje istog.	Kontinuirano
38.	CPT preporučuje, konkretno kada je u pitanju KPZ Mostar, da podjelu lijekova uvijek obavljaju medicinske sestre, uključujući vikende. Nadalje, medicinsku evidenciju treba popunjavati rigorozno i sistematično.	- Federalno ministarstvo pravde - Nadležna ministarstva zdravstva	Federalno ministarstvo pravde: Stavljeno je u obavezu zdravstvenoj službi KPZ Mostar da podjelu lijekova uvijek obavlja medicinsko osoblje, uključujući vikende, te da se medicinska evidencija popunjava sistematično.	Kontinuirano
39.	CPT preporučuje da sistematičan skrining ili aktivno traženje slučajeva tuberkuloze, dobrovoljno savjetovanje ili testiranje krvno	- Federalno ministarstvo pravde - Nadležna	Federalno ministarstvo pravde: Početkom 2020 godine KPZ Sarajevo je izvršio sistemski skrining u smislu aktivnog traženja slučajeva infektivnih bolesti, prije svega HIV-a, Hepatitis B, Hepatitis C, te je	Do kraja 2021. godine

	<p>prenosivih infekcija HIV i hepatitis B i C treba ponuditi u zatvorima u FBiH. Nadalje, rutinska dostupnost liječenja hepatitis C i antiretroviralno liječenje HIV-a treba uvesti u svim zatvorskim ustanovama.</p>	<p>ministarstva zdravstva</p>	<p>izvršeno testiranje svih uposlenika.</p> <p>MUP KS: Iz Informacije Jedinice za osiguranje objekata i zadržavanje lica lišenih slobode od 14.01.2021. godine vidljivo je da Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo raspolaže sa uređajima i aparatima za detekciju temperature prilikom dovođenja i smještaja osoba lišenih slobode u prostorije za zadržavanje, dok se sistematični skrining ne vrši iz razloga objektivnih okolnosti. Obzirom na novonastalu situaciju u vezi korona virusa (COVID 19) Uprava policije i Ministarstvo unutrašnjih poslova preduzimaju aktivnosti na nabavci uređaja za mjerenje temperature, koji će biti korišteni prilikom smještaja lica lišenih slobode u prostorije za zadržavanje. Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo također preduzima aktivnosti na sačinjavanju novog Uputstva o postupanju sa osobama lišenim slobode u koje će biti implementirane odgovarajuće preporuke CPT komiteta, kao i otklonjene određene pravne praznine i nejasnoće u postupanju tokom dosadašnje primjene.</p>	
<p>40.</p>	<p>CPT poziva vlasti FBiH da izrade sveobuhvatnu strategiju za pružanje pomoći zatvorenicima sa problemima vezanim za korištenje droge, kao dio šire državne strategije za borbu protiv droge.</p>	<p>- Federalno ministarstvo pravde - Nadležna ministarstva zdravstva</p>	<p>Federalno ministarstvo pravde: Federalno ministarstvo pravde je poduzelo već određene aktivnosti saradnje sa ustanovama koje se bave pitenjem prevencije i radom sa ovisnicima. Tako je već izrečena mjera uvjetnog otpusta, te je osuđena osoba bila upućena u Javnu ustanovu za borbu protiv ovisnosti u Sarajevo na daljnje liječenje od ovisnosti. MUP KS Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo također preduzima aktivnosti na sačinjavanju novog Uputstva o postupanju sa osobama lišenim slobode u koje će biti implementirane odgovarajuće preporuke CPT komiteta, kao i otklonjene određene pravne praznine i nejasnoće u postupanju tokom dosadašnje primjene.</p>	<p>Kontinuirano</p> <p>Do kraja 2021. godine</p>

41.	CPT preporučuje da vlasti FBiH izmijene svoje zakone, te da do izmjena izdaju jasne instrukcije svim zatvorima o ulozi i funkciji zdravstvenog osoblja, u pogledu izdavanja potvrda o sposobnosti zatvorenika za samicu nakon obaveznog medicinskog pregleda, a prije upućivanja na tu disciplinsku mjeru. CPT je mišljenja da se od ljekara ne bi trebala tražiti bilo kakva potvrda da je zatvorenik sposoban da podnese kaznu.	- Federalno ministarstvo pravde - Nadležna ministarstva zdravstva	Federalno ministarstvo pravde: Zdravstvena služba ima ulogu samo da izvrši zdravstveni pregled zatvorenika da li je u stanju izdržavati samicu a istu izriče disciplinska komisija	Kontinuirano
42.	U vezi gore navedenog, CPT preporučuje da se okonča uključenost sudova u zdravstvena pitanja. Bilo kakva ograničenja nametnuta pritvorenicima trebaju se zasnivati na detaljnoj individualiziranoj procjeni rizika.	-Nadležna ministarstva pravde - Nadležna ministarstva zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
43.	U pogledu discipline, CPT preporučuje da vlasti BiH na državnom i entitetskom nivou usklade odredbe koje regulišu trajanje samice kao sankcije. U tom kontekstu, dok se ne usklade zakoni, CPT smatra da disciplinska komisija u svakom zatvoru treba sebe ograničiti na ograničenje od 10 dana.	- Nadležna ministarstva pravde - Pravosudna komisija BD BiH	Federalno ministarstvo pravde: Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija (ZIKS) disciplina kazna upućivanja u samicu iznosi 20 dana. U Novom ZIKS-u će biti samica ograničena na 10 dana	U toku
44.	CPT preporučuje da se nadležnost za izricanje disciplinskih sankcija pritvorenicima prenese sa sudskih organa na nadležna zatvorska rukovodstva. U tom pogledu, relevantne odredbe ZKP-a FBiH treba sukladno izmijeniti, a svi oblici neformalnih disciplinskih kažnjavanja kao što su oni opisani u odlomku 47 trebaju se ukinuti. Nadalje, preporučuje da vlasti FBiH više ne obustavljaju pravo na posjete zatvorenicima kao disciplinsku kaznu, te da član 73 Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izvršenje mjere pritvora bude sukladno tome izmijenjen.	- Nadležno ministarstvo pravde - Pravosudna komisija BD BiH	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
45.	U pogledu materijalnih uslova, CPT preporučuje	- Nadležna	Federalno ministarstvo pravde:	

	da sve ćelije koje se koriste za disciplinske sankcije samice budu opremljene odgovarajućim stolicama (npr. stolicom ili klupom) tokom dana, a također bi bilo poželjno da budu opremljene stolom. Nadalje, krevete koji se spuštaju u ćelijama za samicu u KPZ Mostar trebalo bi ukloniti i zamijeniti pravim krevetima fiksiranim za pod.	ministarstva pravde - Pravosudna komisija BD BiH - Nadležna ministarstva zdravstva	Izvršiti će se provjera prostorija za disciplinske sankcije te utvrditi da li su opremljene shodno postojećoj zakonskoj regulative.	U toku
46.	U vezi gore navedenog, CPT preporučuje da vlasti FBiH osiguraju da se svim zatvorenici koji izdržavaju disciplinsku kaznu samice ponudi barem jedan sat vježbe na otvorenom svaki dan.	- Nadležna ministarstva pravde - Pravosudna komisija BD BiH - Nadležna ministarstva zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
47.	U pogledu mjera sigurnosti/sredstava obuzdavanja, CPT preporučuje da vlasti FBiH sačine operativne smjernice kako bi osigurale da postoji jasna razlika između primjene mjere usamljenja i disciplinske sankcije u pogledu pritvorenika. Predmetne smjernice bi također trebale obuhvatiti stvaranje i ispravno čuvanje tome posvećene evidencije o primjeni mjera sigurnosti.	- Nadležna ministarstva pravde Pravosudna komisija BD BiH	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
48.	U pogledu kontakta sa vanjskim svijetom, CPT preporučuje da se svim zatvorenici, u pravilu i bez obzira na njihov režim i klasifikaciju, ponudi ekvivalent od jednog sata posjeta sedmično, a poželjno je i da mogu primiti jednu posjetu sedmično. Samo u izuzetnim slučajevima bi istražni sudija trebao izreći ograničenje na posjete pritvoreniku. Nadalje, metalne mreže koje su stavljene ispred stakla u prostorijama za posjete KPZ Sarajevo i Mostar trebaju se ukloniti pod hitno. Čak šta više, pritvorenici bi trebali imati otvorene posjete (op.prev.: bez nadzora) osim ako sigurnosni razlozi ne zahtijevaju drugačije.	- Nadležna ministarstva pravde - Pravosudna komisija BD BiH - Nadležni sudovi	Federalno ministarstvo pravde: Metalne mreže su uklonjene ispred stakla u prostorijama za posjete KPZ Mostar.	U toku

49.	U vezi sa gore navedenim, CPT preporučuje da vlasti Bosne i Hercegovine razmotre uvođenje VIP komunikacije za strane državljane kako bi održavali kontakt sa porodicom u inostranstvu.	- Nadležna ministarstva pravde - Pravosudna komisija BD BiH	MUP KS: Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo preduzima aktivnosti na sačinjavanju novog uputstva o postupanju sa osobama lišenim slobode u koje će biti implementirane odgovarajuće preporuke CPT komiteta, kao i otklonjene određene pravne praznine i nejasnoće u postupanju tokom dosadašnje primjene.	Do kraja 2021. godine
50.	CPT preporučuje da vlasti FBiH strogo postupaju kada su u pitanju zabrane posjeta, telefonskih poziva ili prepiske. Odluke vezane za takve zabrane bi se trebale u svakom slučaju dostavljati dotičnoj osobi ili njegovom odvjetniku.	-Federalno ministarstvo pravde	Federalno ministarstvo pravde: Izvršit će se analiza po navedenom pitanju jer shodno postojećoj zakonskoj regulativi sve osuđene osobe imaju pravo da se obraćaju nadležnim institucija u pogledu zaštite svojih prava.	U toku
51.	U pogledu pritužbi i inspekcija, CPT ponavlja svoju preporuku da vlasti FBiH ulože veće napore kako bi promovisali trostepeni sistem ulaganja pritužbi i kako bi potakli zatvorenike da ga koriste.	- Nadležna ministarstva pravde - Pravosudna komisija BD BiH	Federalno ministarstvo pravde: U ustanovama na prostoru Federacije BiH već se primjenjuje ovaj model u KPZ ZT Zenica. Također, data je obaveza KPZ Mostara da uvede trostepeni sistem ulaganja pritužbi kako bi se problemske situacije što efikasnije rješavale.	U toku
ZATVORSKE USTANOVE U NADLEŽNOSTI MINISTARSTVA PRAVDE REPUBLIKE SRPSKE⁹				
52.	U pogledu uslova u pritvoru u KPZ Banja Luka, CPT preporučuje da se umjetno osvjjetljenje u odjeljenju za osuđene popravi. Nadalje, želio bi biti obaviješten o završetku radova na renovaciji prizemlja i prvog sprata.	- Ministarstvo pravde RS	Ministarstvo pravde RS: Na drugom spratu paviljona za zatvorenike, a u skopu renoviranja prostorija, ugrađena je testno, nova led rasvjeta. U narednom periodu planira se ugradnja navedene rasvjete i u ostale prostorije i spratove paviljona a iz razloga uštede energije i znatno kvalitetnijeg osvjjetljenja. Renoviranje prizemlja i prvog sprata je završeno.	Preporuka usvojena i realizovana
53.	U pogledu zdravstvene službe u KPZ Banja Luka,	- Ministarstvo pravde	Ministarstvo pravde RS:	

⁹ Delegacija CPT-a je 2019. godine posjetila KPZ Banja Luka i obavila ciljanu posjetu KPZ Istočno Sarajevo isključivo u svrhu intervjuisanja pritvorenika;

	CPT preporučuje da se uvede registar povreda zabilježenih na novoprimitljenim zatvorenicima na prijemu, kao i tokom boravka u zatvoru. Dalje, povjerljivost medicinskih pregleda novoprimitljenih zatvorenika treba poštovati na sistematičan način u ovoj ustanovi.	RS	U fazi je pripreme obrazaca i registra povreda., a kao i do sada sve povrede se vjerodostojno evidentiraju. Uz vaše sugestije, na sistematičan način poštuje se privatnost i povjerljivost medicinskih pregleda.	Preporuka usvojena i u toku je realizacija
54.	U smislu opreme na zdravstvenom odjeljenju u KPZ Banja Luka, CPT preporučuje nabavku defibrilatora i da se osoblje obučiti za njegovo korištenje.	- Ministarstvo pravde RS - Nadležno ministarstvo zdravstva	Ministarstvo pravde RS: Preporuci smo pristupili u skladu sa važećim procedurama nabavke i dogovorom za obuku osoblja.	Preporuka usvojena i u toku je realizacija
55.	CPT preporučuje da se treba vršiti sistematičan skrining ili aktivno traženje slučajeva tuberkuloze, dobrovoljno savjetovanje i testiranje na krvno prenosive infekcije HIV-om i hepatitisom B/C u zatvorima u RS. Nadalje, treba ujednačiti dostupnost liječenja za hepatitis C i antiretroviralno liječenje HIV-a u svim zatvorskim ustanovama.	- Ministarstvo pravde RS - Nadležno ministarstvo zdravstva	Ministarstvo pravde RS: Postupamo po članu 82. stav 8. Zakona o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija Republike Srpske.	Preporuka usvojena i u toku je realizacija
56.	CPT preporučuje da se zamjenska terapija kod zatvorenika koji imaju simptome krize nastale skidanjem sa droge (odvikavanje) nikada ne okončava iznenada nakon što je zatvorenik primljen u zatvor.	- Ministarstvo pravde RS - Nadležno ministarstvo zdravstva	Ministarstvo pravde RS: Skidanje sa droga zatvorenika odvija se uz njihovu saglasnost i dobrovoljni pristanak pod nadzorom, kontrolom i adekvatnom terapijom psihijatra.	Preporuka usvojena i u toku je realizacija
57.	CPT preporučuje da vlasti RS-a izmijene relevantne zakonske odredbe kako bi osigurale da najduži mogući period samice kao kazne ne bude duži od 14 dana za dati prekršaj, a poželjno je i kraće.	- Ministarstvo pravde RS	Ministarstvo pravde RS: Usvajanje preporuke će biti tema prilikom prve izmjene i dopune postojećeg Zakona o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija Republike Srpske.	Druga polovina 2021.godine
58.	CPT preporučuje da se poduzmu neophodni koraci kako bi se osiguralo da zatvorenici imaju pravo na ulaganje žalbe nezavisnom organu na bilo koju izrečenu disciplinsku sankciju.	- Ministarstvo pravde RS	Ministarstvo pravde RS: Usvajanje preporuke će biti tema prilikom prve izmjene i dopune postojećeg Zakona o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija Republike Srpske.	Druga polovina 2021.godine
59.	U pogledu smještaja zatvorenika u KPZ Banja Luka u odjeljenja sa pojačanim mjerama nadzora, CPT preporučuje da se istima ponudi svrsishodan	- Ministarstvo pravde RS	Ministarstvo pravde RS: Postupajući po preporuci, odlučeno je da tim Prijemno-otpusnog odjeljenja kojeg čine psiholog, pedagog,	Preporuka

	režim koji uključuje raznovrsne aktivnosti (uključujući rad, obrazovanja, rekreaciju, sport i programe za upravljanje počiniocima krivičnih djela).		kriminolog, socijalni radnik i rukovodilac odjeljenja bude nosilac rada na pojačanom prevspitnom rada u odjeljenju. Doneseno je Uputstvo o provođenju rasporeda dnevnih aktivnosti zatvorenika u odjeljenju u cilju uspostave što boljer saradnje između rukovodilaca službi tretmana i obezbjeđenja a sve u cilju procjene aktuelnih rizika i uspješnije koordinacije između službi. Opravdanost boravka zatvorenika u odjeljenju preispituje se svaka tri mjeseca od strane multidisciplinarnog tima sačinjenog od pripadnika službi tretmana i obezbjeđenja i samo u izuzetnim slučajevima ova mjera biće produžena.	usvojena i u toku je realizacija
60.	CPT ponavlja preporuku da vladi RS-a, nakon savjetovanja sa sudskim organima, poduzmu potrebne korake kako bi unaprijedili kontakte zatvorenika sa vanjskim svijetom, uz otvorene posjete u pravilu i zatvorene posjete samo zbog sigurnosnih razloga.	- Ministarstvo pravde RS	Ministarstvo pravde RS: Usvajanje preporuke će biti tema prilikom prve izmjene i dopune Zakona o krivičnom postupku.	-
61.	CPT preporučuje da se svim zatvorenicima ponudi ekvivalent jednog sata posjete sedmično. Relevantne zakonske odredbe bi se trebale na odgovarajući način izmijeniti.	- Ministarstvo pravde RS	Ministarstvo pravde RS: Usvajanje preporuke će biti tema prilikom prve izmjene i dopune postojećeg Zakona.	-
PSIHIJATRIJSKE USTANOVE¹⁰				
62.	U pogledu smještaja forenzičkih i civilnih psihijatrijskih pacijenata, CPT preporučuje da vlasti BiH preispitaju praksu njihovog miješanja u ustanovama, a posebno da se poduzmu koraci kako bi se osigurali da prisilno smješteni civilni psihijatrijski pacijenti nisu podvrgnuti istim sigurnosnim mjerama kao forenzički psihijatrijski	- Nadležno ministarstvo zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku

¹⁰ U 2019. godini posjećene su ustanove Specijalna bolnica za forenzičku psihijatriju Sokolac („forenzička psihijatrijska bolnica“) i Specijalna bolnica za psihijatriju Sokolac („civilna psihijatrijska bolnica“);

	pacijenti.			
63.	CPT preporučuje da vlasti RS-a poduzmu hitne korake da stabilizuju finansijsku situaciju Specijalne bolnice za psihijatriju Sokolac s ciljem osiguravanja da se zakonska prava iz radnog odnosa osoblja u potpunosti poštuju id a pacijenti i dalje dobijaju neophodnu njegu.	- Nadležno ministarstvo zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
64.	U pogledu uslova u kojima žive pacijenti u psihijatrijskim bolnicama, CPT preporučuje da broj pacijenata u sobama u Specijalnoj bolnici za forenzičku psihijatriju Sokolac bude smanjen tako da ni u jednoj sobi ne budu smještena više od četiri pacijenta.	- Nadležno ministarstvo zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
65.	U vezi gore navedenog, CPT preporučuje da se sobe pacijenata i zajedničke prostorije u Specijalnoj bolnici za forenzičku psihijatriju Sokolac dekorišu kako bi pružale bolji terapijski ambijent za pacijente, kao i da se isprave nedostaci u pogledu održavanosti, higijene i sitnog inventara u sanitarnim prostorijama.	- Nadležno ministarstvo zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
66.	CPT poziva vlasti RS-a da ispituju kako se može dodatno unaprijediti pristup svježem zraku za pacijente smještene na prvom spratu Specijalne bolnice za forenzičku psihijatriju Sokolac. Cilj bi trebao biti da se osigura da svi pacijenti iskoriste neograničen pristup vanjskoj šetnji tokom dana osim ako tretmanske aktivnosti ne zahitjevaju da budu pristuni na odjeljenju.	- Nadležno ministarstvo zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
67.	CPT preporučuje da vlasti Republike Srpske poduzmu neophodne korake da osiguraju da u Specijalnoj bolnici za psihijatriju Sokolac: a) sobe pacijenata i druge prostorije na dva muška odjeljenja in a ženskom akutnom odjeljenju budu dekorisane id a pruže bolje terapijsko okruženje pacijentima; b) sobe u dva akutna odjeljenja budu opremljene	- Nadležno ministarstvo zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku

	<p>stolićima uz krevet;</p> <p>c) sbvi toaleti i tuševi se održavaju u dobrom stanju, čisti i dobro prozračeni id a temperature vode u tuševima bude odgovarajuća.</p>			
68.	<p>CPT preporučuje da vlasti RS-a poduzmu neophodne korake da osiguraju da se broj pacijenata u sobama u Specijalnoj bolnici za psihijatriju Sokolac dodatno smanju. Cilj treba biti osiguravanje da nijedna soba nema više od četiri pacijenta. Ovaj zahtjev treba uzimati u obzir tokom radova na renovaciji koji su u toku u ustanovi, i koliko je moguće, u drugim psihijatrijskim ustanovama u BiH.</p>	<p>- Nadležno ministarstvo zdravstva</p>	<p>Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.</p>	<p>U toku</p>
69.	<p>CPT preporučuje vlastima RS-a da osiguraju da se način obavljanja šetnji na otvorenom za muškarce i žene pacijente na akutnom odjeljenju revidira, kako bi svi pacijenti mogli iskoristiti takvu šetnju u razumno prostranom okruženju koje bi također trebalo imati zaklon od nepovoljnog vremena. Sadašnji proctor koji nalikuje kavezu nije pogodan za ovu svrhu. Cilj bi trebao osigurati da svi pacijenti iskoriste neograničen pristup šetnji na otvorenom tokom dana osim ako tretmanske aktivnosti ne zahtijevaju da budu prisutni na odjeljenju.</p>	<p>- Nadležno ministarstvo zdravstva</p>	<p>Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.</p>	<p>U toku</p>
70.	<p>CPT preporučuje da vlasti RS-a prekinu paušalnu upotrebu nadzornih kamera u sobama pacijenata u Specijalnoj bolnici za forenzičku psihijatriju Sokolac i Specijalnoj bolnici za psihijatriju Sokolac, kao i, kada je to moguće, u drugim psihijatrijskim ustanovama. U vezi s tim, Komitet bi želio primiti informacije o zakonskoj osnovi za instaliranje nadzornih kamera u sobama</p>	<p>- Nadležno ministarstvo zdravstva</p>	<p>Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.</p>	<p>U toku</p>

	pacijenata.			
71.	<p>U vezi sa tretmanom psihijatrijskih pacijenata, CPT preporučuje da vlasti RS osiguraju da:</p> <p>a) u obje posjećene ustanove, program psihosocijalnih rehabilitacionih aktivnosti se dodatno unaprijedi i da osoblje motiviše sve pacijente da učestvuju redovno u takvim aktivnostima. U civilnim psihijatrijskim bolnicama, posebnu pažnju treba posvetiti potrebama akutnih pacijenata, a u forenzičkim psihijatrijskim bolnicama treba razmotriti pružanje psihosocijalnih rehabilitacijskih aktivnosti, također u popodnevnom satima. Ove promjene će zahtijevati veće ljudske resurse;</p> <p>b) individualni planovi tretmana se sačinjavaju za sve pacijente. Treba usvojiti multidisciplinarni pristup tretmanu pacijenata, a različite kategorije kliničkog osoblja se trebaju sastajati redovno kako bi razmijenili informacije i diskutovali o potrebama pacijenata kao napretku postignutom u terapiji;</p> <p>c) barem neke aktivnosti budu ponuđene pacijentima smještenim u stručno odjeljenje (za vještačenje) forenzičke psihijatrijske bolnice.</p>	- Nadležna ministarstva zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
72.	CPT preporučuje da vlasti RS-a osiguraju da u obje gore spomenute posjećene ustanove, raspon nove generacije antipsihotika bude proširen kako bi bolje odgovorio na individualne potrebe svakog pacijenta.	- Nadležna ministarstva zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
73.	CPT preporučuje da vlasti RS-a poduzmu hitne korake kako bi redovno testiranje krvi bilo obavezno u svim psihijatrijskim ustanovama kad god se koristi Clozapine, kao i da se osoblje	- Nadležno ministarstvo zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku

	obrazuje o njegovim mogućim smrtonosnim nuspojavama, kao i o važnosti obavljanja redovnog testiranja krvi.			
74.	CPT preporučuje da se poduzmu neophodni koraci kako bi se osiguralo da individualni medicinski kartoni u obje ustanove koje su posjećene, sadrže kontinuirane bilješke o mentalnom i somatskom zdravlju pacijenata, te o njihovom tretmanu.	- Nadležna ministarstva zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
75.	Kada je u pitanju forenzička psihijatrijska bolnica, CPT preporučuje da se, pod hitno, odjeljenje za okupacionu terapiju kadrovski dopuni, kao i da se revidira uloga psihologa kako bi se osiguralo da u oni integrisani u multidisciplinarnu timove koji pružaju tretman i njegu pacijentima. Također bi bilo poželjno povećati doprinos psihijatara u ustanovi.	- Nadležno ministarstvo zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
76.	CPT preporučuje da vlasti RS-a okončaju sadašnju praksu po kojoj sudski policajci nose vatreno oružje na odjeljenju za vještačenje forenzičke psihijatrijske bolnice.	-Nadležno ministarstvo pravde	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
77.	CPT preporučuje da vlasti RS-a osiguraju da praksa vezana za detaljne pretrase pacijenata u Specijalnoj bolnici za forenzičku psihijatriju Sokolac bude hitno revidirana. U vezi s tim, CPT je ozbiljno zabrinut o detaljnom pretresu pacijenata koji su smješteni u psihijatrijsku bolnicu prisilno, i želio bi dobiti komentare vlasti RS-a o ovom pitanju.	-Nadležno ministarstvo pravde	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
78.	Kada je u pitanju civilna psihijatrijska bolnica, CPT ponavlja preporuku da kadrovska popunjenost u njoj bude revidirana, sa prioritetom na povećanju broja sestara i osoblja koje void psihosocijalne rehabilitacijske aktivnosti. Treba poduzeti i korake na popunjavanju tri upražnjena	- Nadležno ministarstvo zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku

	radna mjesta psihijatra. Komitet preporučuje da se revidira uloga psihologa kako bi se osiguralo da se u oni integrirani u multidisciplinarnu timove koji pružaju tretman i njegu pacijentima.			
79.	Kada su u pitanju slučajevi pribjegavanja sredstvima obuzdavanja, uključujući hemijsko obuzdavanje, CPT preporučuje da se osigura da: a) svi slučajevi pribjegavanja sredstvima obuzdavanja budu evidentirani u posebno namijenjenom registru; b) pacijenti podvrgnuti mehaničkom obuzdavanju su predmet stalnog, direktnog i ličnog nadzora i kvalifikovanog člana osoblja i da nisu mehanički obuzdani pred pogledima ostalih pacijenata; c) osoblju nikad ne pomažu drugi pacijenti kada se nad nekim pacijentom primjenjuju sredstva obuzdavanja.	- Nadležno ministarstvo zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
80.	CPT preporučuje da vlasti RS-a i FBiH, kao i nadležne kantonalne vlasti, poduzmu neophodne korake kako bi osigurali da sudovi donose odluke o prisilnom smještaju i produženju prinudnog smještaja unutar rokova koji su propisani relevantnim zakonima.	-Nadležno ministarstva pravde	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
81.	CPT preporučuje da nadležne vlasti poduzmu neophodne korake kako bi osigurali da pacijenti imaju efikasno pravo da ih sud lično sasluša tokom postupka za prisilni smještaj ili njegovog produženja, kao i tokom žalbenih postupaka i da imaju stvarnu priliku da se konsultuju sa svojim ex officio advokatom. CPT smatra da je period prisilnog smještaja od godine dana previše dug, i da bi zakonski okvir trebalo izmijeniti u smislu uvođenja kraćih perioda.	-Nadležno ministarstvo pravde	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
82.	CPT preporučuje da ako se pružanje njege u ustanovi dobrovoljnom pacijentu koji želi napustiti	- Nadležno ministarstvo zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane	

	ustanovu smatra neophodnom, postupak za civilni prisilni smještaj koji omogućuje zakon treba biti u potpunosti primjenjivan. Nadalje, isti postupak bi trebalo u potpunosti primijeniti na sve pacijente kojima je zakonski oduzeta računljivost, bez obzira imaju li staratelja ili ne, iz čijeg ponašanja očito da se protive svom smještaju.		nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
83.	CPT ponavlja preporuku da vlasti RS-a poduzmu neophodne korake da osiguraju da se gore pomenuti principi efikasno implementiraju u praksi u Specijalnoj bolnici za forenzičku psihijatriju Sokolac i Specijalnoj bolnici za psihijatriju Sokolac, kao i, ako je moguće, u drugim psihijatrijskim ustanovama.	- Nadležno ministarstvo zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
84.	U pogledu kontakta pacijenata sa vanjskim svijetom, CPT preporučuje da vlasti RS-a osiguraju da se postojeći informativni materijali – brošure, koji se daju pacijentima i porodicama na prijemu u psihijatrijsku ustanovu o radu institucije, revidiraju i ažuriraju kako bi se osiguralo da sadrže sveobuhvatne informacije koje će im koristiti.	- Nadležno ministarstvo zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
USTANOVE SOCIJALNOG STARANJA¹¹				
85.	U pogledu posjećene institucije socijalnog staranja, CPT preporučuje da vlasti FBiH i nadležne vlasti Hercegovačko-neretvanskog kantona poduzmu neophodne korake da: a) su sve prostorije Doma za socijalno staranje Stolac održavaju u dobrom stanju i da su odgovarajuće dekorisane i personalizirane kako	- Nadležno ministarstvo rada i socijalne politike - Nadležne institucije HNK	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi Hercegovačko-neretvanskog kantona: Preporuke koje ste dali u Vašem izvještaju a odnose se na izgled prostora, posteljine, namještaja i pribora za jelo u skladu su sa preporukama koje je ovo ministarstvo putem inspektora dalo menadžmentu ustanove, te će nastaviti zahtijevati da se ista provede u praksi.	U toku

¹¹ Delegacija CPT-a je 2019. godine posjetila po prvi put Dom za socijalno staranje Stolac u Hercegovačko-neretvanskom kantonu.

	<p>bi se stvorilo domaće ozračje za korisnike;</p> <p>b) su sve korisničke sobe odgovarajuće opremljene, uključujući noćne stolčiće koji odgovaraju broju korisnika i da svaki korisnik ima potpunu posteljinu;</p> <p>c) se korisnicima da odgovarajući pribor za jelo za konzumiranje obroka i da ih osoblje potiče, ako je potrebno id a im pomogne, da koriste pribor za jelo.</p>		<p>Županijska inspektorica prilikom obilaska ustanove naložila je menadžmentu ustanove reorganizaciju u ustanovi po strukturi korisnika, te da se hodnici, dnevni boravci oslikaju toplim bojama, zidovi ukrase slikama i edukativnim porukama, da se podovi oslikaju edukativnim sadržajem koji bi poticao i razvijao životne vještine korisnika. Također je preporučeno da se omogući korisnicima koji imaju sposobnosti i sklonosti koje su iskazali u kreativnim radionicama da u skladu sa istim oslikaju vanjske zidove u dvorištu kako bi dvorište poprimilo veselu dimenziju, a korisnici se mogli pohvaliti svojim postignućima.</p>	
86.	<p>CPT preporučuje da se broj osoblja različitih kategorija u Domu za socijalno staranje Stolac preispita i poveća, s obzirom da trenutno na cijelu ustanovu imaju ljekara opće prakse iz lokalnog doma primarne zdravstvene zaštite koji posjećuje ustanovu dva do tri sata sedmično i psihijatra iz Univerzitetske bolnice Mostar jednom sedmično ili jednom u dvije sedmice. Imaju deset medicinskih sestara (uključujući glavnu sestru) i 28 njegovatelja. Imaju i dva psihologa sa punim radnim vremenom i fizioterapeuta koji dolazi dvaki dan po tri sata. Pet socijalnih radnika i pet članova osoblja je zaduženo za različite radionice.</p>	<p>- Nadležno ministarstvo rada i socijalne politike - Nadležno ministarstvo zdravstva - Nadležne institucije HNK</p>	<p>Federalno ministarstvo rada i socijalne politike: Pravilnikom o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", br.15/13 i 44/16) propisani su zajednički minimalni standardi za rad i pružanje usluga kao i drugi zasebni minimalni standardi za obavljanje djelatnosti, odnosno poslova socijalne zaštite u ustanovama socijalne zaštite u Federaciji BiH. Članom 37. propisano je da za ukupan tretman i pružanje usluga licima s invaliditetom ustanova je dužna osigurati potreban broj stručnih radnika i to za odrasle sa umjerenim, teškim i težim invaliditetom:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1 defektolog na 80 korisnika, - 1 socijalni radnik na 150 korisnika, - 1 psiholog na 250 korisnika, - neurolog ili psihijatarfizijatar, psihijatar 1 puta mjesečno po 8 sati na 150 korisnika, - 1 medicinska sestra/tehničar ili strojna zanimanja sa punim radnim vremenom na odjelu do 80 korisnika, - 1 njegovateljica/edukacija iz oblasti njege na 10 korisnika sa potpunom ovisnošću, - 1 fizioterapeut na odjelu do 200 korisnika, 	Kontinuirano

			<ul style="list-style-type: none"> - 1 radni terapeut/edukacija iz oblasti radne terapije na 250 korisnika, - 1 okupacioni instruktor sa 20 korisnika i - 1 muzikoterapeut na 300 korisnika. <p>Također, članom 37. navedenog Pravilnika za psihijatrijske bolesnike propisan je sljedeći standard u pogledu stručnog kadra:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1 socijalni radnik na 50 korisnika, - 1 psiholog na 150 korisnika, - 1 ljekar psihijatar 3 puta mjesečno po 8 sati na 150 korisnika, - 1 medicinska sestra/tehničar ili srodno zanimanje na 20 korisnika, - 1 fizioterapeut na 150 korisnika, - 1 njegovatelj/edukacija iz oblasti njege na 5 korisnika, - 1 radni terapeut/edukacija iz oblasti radne terapije na 200 korisnika, - 1 okupacioni instruktor sa 15 korisnika, - 1 muzikoterapeut na 200 korisnika i - 1 edukator-rehabilitator na 100 korisnika. <p>Trenutna situacija u vezi zapošljavanja je takva da se novi kadar zapošljava u skladu sa finansijskim sredstvima kojim Ustanova raspolaže.</p> <p>Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi Hercegovačko-neretvanskog kantona:</p> <p>Menadžmentu ustanove od strane županijskog inspektora je više puta naloženo primanje edukatora-rehabilitatora, psihologa, fizioterapeuta te dodatni broj njegovatelja. Dio kadra je primljen, a dio nije realiziran zbog ugroze virusom covid-19, koja je zadesila BiH. Od strane resornog Ministarstva preporučeno je angažiranje i vanjskih suradnika i/ili volontera (nastavnika glazbenog, tjelesnog i likovnog odgoja) za rad u</p>	
--	--	--	--	--

			<p> kreativnim radionicama sa korisnicima. Kako je ova ustanova registrirana kao socijalna ustanova te u istoj nisu predviđene metode mehaničkog obuzdavanja korisnika, osoblje ne može iste niti primjenjivati dok se ustanova ne registrira i kao zdravstvena ustanova, te dok se ne izradi novi Pravilnik o minimalnim standardima za zdravstveno-socijalne ustanove.</p> <p> Vaša primjedba koje se odnosi na uključivanje korisnika u radno-okupacijske, kreativne radionice, sportske, recitatorske, glazbene, likovne, spisateljske, vrtlarske, smatramo opravdanim te smo mišljenja da korisnike stalno treba poticati i osnaživati njihove kapacitete.</p> <p> S tim u vezi županijska inspektorica za socijalnu skrb u kolovozu 2019. godine, zatražila je da se izvrši procjena postojećih sposobnosti svih korisnika, te da se u skladu s tom procjenom a uz suradnju sa korisnikom, centrima za socijalni rad putem kojih su smješteni korisnici u ustanovama, njihovim skrbnicima odnosno obiteljima izrade individualni planovi za svakog korisnika a u cilju utjecaja na povećanje broja određenih aktivnosti zbog očuvanja postojećih kapaciteta, te poboljšanja i osnaživanja novih kapaciteta kod korisnika. Također je naloženo da se pokušavaju motivirati i korisnici koji su pasivni i koji do sada nisu sudjelovali u aktivnostima. Naložena mjera je provedena, te je u decembru 2019. godine završena individualna procjena za sve korisnike i izrađeni su individualni planovi.</p> <p> Na temelju individualnih planova koji su izrađeni za korisnike a u skladu procjenom stručnih timova iz ustanove i centara za socijalni rad svaki korisnik u skladu sa svojim sposobnostima uključen je u određeni broj aktivnosti. Individualni planovi će se svakih šest mjeseci revidirati.</p>	
87.	CPT preporučuje da vlasti FBiH i nadležne vlasti HNK poduzmu neophodne korake kako bi se osiguralo da se ovi principi efikasno primjenjuju u praksi u Domu za socijalno staranje Stolac.	<ul style="list-style-type: none"> - Nadležno ministarstvo rada i socijalne politike - Nadležno 	<p>Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi Hercegovacko-neretvanskog kantona:</p> <p>Vlada i resorno Ministarstvo su, u svrhu poboljšanja kvalitete uslova življenja korisnika Ustanovi, u 2020.</p>	

	Posebno, ponuda psihosocijalnih rehabilitativnih aktivnosti treba biti unaprijeđena, i kao apsolutni minimum, svakom korisniku treba ponuditi mogućnost da učestvuje u jednoj organiziranoj aktivnosti svaki dan.	ministarstvo zdravstva - Nadležne institucije HNK	godini izdvojili dodatna sredstva u iznosu od 150.000,00 KM, i nastaviti će poduzimati sve aktivnosti kako bi se primijenile preporuke CPT komiteta. Ministarstvo je mišljenja da se na nivou Federacije Bosne i Hercegovine mora hitno donijeti novi zakon koji definiše ovu materiju u potpunosti. Radnici Ustanove su prošli kroz stručnu edukaciju izrade i primjene individualnih planova za korisnike. Socijalna i zdravstvena služba je izradila plan za svakog korisnika, te se postupa po istom i pokušava se motivisati svaki korisnik za učestvovanje u različitim aktivnostima.	U toku
88.	U pogledu lijekova, CPT preporučuje da vlasti FBiH i nadležne vlasti HNK poduzmu hitne korake kako bi se uvelo obavezno redovno testiranje krvi u svim domovima za socijalno zbrinjavanje kad god se koristi Clozapine, te da osoblje treba biti obrazovano o mogućim smrtonosnim nuspojavama ovog lijeka, i o značaju redovnih testiranja krvi.	- Nadležno ministarstvo rada i socijalne politike - Nadležno ministarstvo zdravstva - Nadležne institucije HNK	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi Hercegovačko-neretvanskog kantona: Svim korisnicima kojima je propisan lijek Clozapine se obavljaju testovi krvi, i isti su pod kontrolom i prismotrom psihijatra.	Kontinuirano
89.	CPT preporučuje da vlasti FBiH i nadležne vlasti HNK poduzmu korake kako bi osigurali da se efikasno implementira autopsija u svakom slučaju smrti u Domu za socijalno zbrinjavanje Stolac, osim ako medicinski organ nezavisan od ustanove ne navede da autopsija nije potrebna. Nadalje, kada korisnik doma za socijalno staranje umre nakon hospitalizacije u vanjskoj zdravstvenoj ustanovi, klinički uzrok njegove smrti (zajedno sa zaključcima autopsije) trebaju se na sistematičan način komunicirati domu socijalnog staranja.	- Nadležno ministarstvo rada i socijalne politike - Nadležno ministarstvo zdravstva - Nadležne institucije HNK	Ministarstvo za rad, socijalne politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo: Ova preporuka se odnosi konkretno na situaciju u Domu za socijalno staranje Stolac i Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo se na navedeno ne može očitovati. Međutim, navedenu preporuku će Ministarstvo proslijediti i rezidencijalnim ustanovama za smještaj korisnika u Kantonu Sarajevo.	U toku
90.	Kada su u pitanju sredstva obuzdavanja, CPT	- Nadležno	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike:	

	<p>preporučuje da svako sredstvo obuzdavanja treba biti zabilježeno u za to posvećenom registru, te da korisnici ne bi trebali biti obuzdavani pred pogledima drugih korisnika i trebali bi biti pod stalnim nadzorom kvalifikovanog člana osoblja tokom cijelog trajanja mjere.</p>	<p>ministarstvo rada i socijalne politike - Nadležno ministarstvo zdravstva - Nadležne institucije HNK</p>	<p>Članom 33. Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine (“Službene novine Federacije BiH”, br. 15/13 i 44/16), propisano je da se restriktivni postupci i mjere prema korisniku koji svojim ponašanjem dovodi u opasnost sebe, druge korisnike, osoblje, posjetioce ili imovinu, primjenjuju isključivo na osnovu planiranih, nadgledanih i vremenski ograničenih intervencija. Za ograničavanje kretanja, izolaciju ili kontrolu ponašanja korisnika, pružalac usluga obavezan je da propiše procedure, odredi odgovorno lice za odobravanje restriktivnih mjera i postupaka i voditi evidenciju o njihovoj primjeni.</p> <p>Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi Hercegovačko-neretvanskog kantona: Možemo potvrditi da je ovom Ministarstvu (inspektoru) podnesena samo jedna prijava od strane skrbnika o kršenju ljudskih prava prema jednom korisniku od strane zaposlenika, ali je u inspeksijskom nalazu utvrđeno da je ista bila neutemeljena. Odgovornoj osobi u Ustanovi naloženo je da dostavi skrbnici video zapise koje Ustanova posjeduje na uvid kako bi otklonila sumnje u nehumanu postupanje. Drugih pritužbi na nehuman odnos zaposlenika prema korisnicima nije bilo. Županijska inspektorica za socijalnu skrb prilikom inspeksijskog nadzora i obilaska korisnika izravno je razgovarala s korisnicima o problemima i odnosu osoblja, aktivnostima i radno-okupacijskoj terapije u ustanovi, te joj se korisnici prilikom razgovora nisu žalili o nehumanom postupanju prema njima, naprotiv hvalili su odnos zaposlenika prema njima.</p> <p>Ministarstvo za rad, socijalne politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo: I ova preporuka se odnosi na konkretnu ustanovu u HNK, tako da se ovo ministarstvo na navedeno neće očitovati. Međutim, imajući u vidu navedenu preporuku značajnim</p>	<p>Kontinuirano</p>
--	---	--	---	---------------------

			<p>smatramo istaći da u KJU “Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba sa invaliditetom i drugih osoba” nisu smješteni korisnici sa teškim mentalnim poremećajima, a što je kontraindikacija za smještaj shodno Pravilniku o prijemu i otpustu, a zbog nemogućnosti da se takvim korisnicima pruži adekvatna usluga. Imajući u vidu navedeno, vrlo se rijetko javi potreba za primjenu fizičke sile odnosno fiksiranja ili izdvajanja korisnika, a u slučajevima kada je to ipak neophodno, fiksiranje ili izdvajanje se primjenjuje samo kada je to jedino sredstvo da se ta osoba spriječi da svojim napadom ne ugrozi život ili zdravlje druge osobe, svoj život, zdravlje, te da nasilno uništi ili oštetiti tuđu imovinu veće vrijednosti. Fiksiranje ili izdvajanje primjenjuje se samo u mjeri i na način koji je neophodan radi otklanjanja opasnosti izazvane napadom korisnika sa duševnim smetnjama i smije trajati samo dok je to nužno da se ostvari svrha. Navedeno je propisano internim aktima Ustanove, i to: Procedurom o postupanju u slučaju nasilja i zlostavljanja korisnika od 18.11.2013. godine i Uputstvom o proceduri izdvajanja ili fiksiranja korisnika/osoba sa duševnim smetnjama od 22.11.2019. godine, a koji su usklađeni sa Zakonom o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama (“Službene novine FBiH” br. 37/01 i 40/02). Fiksiranje je u smislu navedenih internih akata upotreba sredstava za fizičko ograničavanje kretanja na human način (specijalni kaiševi i druga sredstva koja neće dovesti do povrede korisnika), a odluku o tome donosi psihijatar (Psihijatrijska bolnica Jagomir na osnovu sporazuma), te nadzire njenu primjenu. Međutim, kada zbog izuzetne hitnosti nije moguće čekati da odluku donese psihijatar, odluku o primjeni fiksiranja ili izdvajanja može donijeti doktor medicine, medicinska sestra-tehničar, koji su dužni o tome odmah obavijestiti psihijatra koji će odlučiti o njenoj daljoj primjeni. Pri tome se osigurava stalno praćenje</p>	
--	--	--	---	--

			<p>tjelesnog i duševnog stanja osobe od strane stručnog medicinskog osoblja. Razlozi, način i mjera primjene fiksiranja, te ime osobe koja je donijela odluku o njenoj primjeni obavezno se upisuju u medicinsku dokumentaciju, te se o istom obavještava zakonski zastupnik ili staratelj korisnika. U toku 2019. godine u Ustanovi nije bilo potpune fiksacije korisnika, a za 4 korisnika je bila primijenjena blaga fiksacija na preporuku ljekara neuropsihijatra u sjedećem položaju iz razloga sigurnosti korisnika, odnosno sprečavanja od prevrtanja i pada.</p>	
91.	<p>U pogledu prisilnog smještaja u domove za socijalno staranje u BiH, CPT preporučuje da vlasti FBiH donesu jasan i sveobuhvatam zakonski okvir koji reguliše prisilni smještaj i boravak korisnika (uključujući situacije u kojima nametnuta ograničenja dovode do de facto lišenja slobode) u domovima socijalnog staranja.</p>	<p>- Nadležno ministarstvo rada i socijalne politike - Nadležno ministarstvo zdravstva - Nadležne institucije HNK</p>	<p>Federalno ministarstvo rada i socijalne politike: Imajući u vidu Presudu Europskog suda za ljudska prava u Strazburu u predmetu Hadžimejlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, ap. br. 3427/13 od 03. studenog 2015. godine kao i Odluku Vlade Federacije BiH o usvajanju Akcionog plana, V. broj: 412/2017 od 23. ožujka 2017. godine (“Službene novine Federacije BiH”, broj 23/17) za provođenje generalnih mjera radi prevencije povreda ljudskih prava po presudi Europskog suda za ljudska prava u predmetu Hadžimejlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, Radna grupa Vlade Federacije Bosne i Hercegovine sačinila je Analizu domaćih pravnih okvira zaštite osoba s duševnim smetnjama u Federaciji Bosne i Hercegovine s prijedlogom mjera za njihovo usklađivanje s međunarodnim standardima u ovoj oblasti. Analiza je u fazi pribavljanja mišljenja nadležnih institucija, te će biti dostavljena Vladi Federacije BiH na usvajanje. Izmjene zakonodavstva ići će u pravcu predmetne Analize i usvojenih prijedloga mjera za njihovo usklađivanje s međunarodnim standardima u ovoj oblasti.</p> <p>Ministarstvo za rad, socijalne politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo: I ova preporuka se odnosi na konkretnu ustanovu u HNK, tako da se ovo ministarstvo na navedeno neće očitovati. Međutim, imajući u vidu navedenu preporuku značajnim</p>	U toku

			<p>smatramo istaći da je smještaj u ustanove socijalne zaštite propisan Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom ("Službene novine Federacije BiH", br. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 45/16 i 40/18), (u daljem tekstu: Federalni zakon) i Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom ("Službene novine Kantona Sarajevo", br. 38/14-Prečišćeni tekst, 38/16, 44/17 i 28/18), (u daljem tekstu: Kantonalni zakon). Federalni zakon je u članu 41. propisao da smještaj u ustanovu socijalne zaštite mogu ostvariti djeca i odrasle osobe kojima je potrebna stalna briga i pomoć u zadovoljavanju njihovih životnih potreba, a ne mogu ih ostvariti u vlastitoj ili drugoj porodici ili na drugi način. Nadalje, u članu 42. propisano je da o smještaju u ustanove odlučuje Kantonalni centar za socijalni rad na čijem području osoba ima prebivalište, na osnovu mišljenja stručnog tima centra, izvršne odluke suda, organa starateljstva ili na osnovu nalaza i mišljenja stručne komisije o nesposobnosti za rad, odnosno mišljenja odgovarajuće zdravstvene ustanove. Kantonalni centar je dužan, radi brige, zaštite i liječenja fizičkog ili mentalnog zdravlja korisnika, pratiti njegov tretman u ustanovi. U članu 45. ovog zakona je između ostalog propisano da se ugovorom uređuju međusobni odnosi Kantonalnog centra i ustanove za smještaj, uslovi i rok otkazivanja ugovora, visina i način isplate naknade, obveznik isplate naknade za smještaj korisnika, kao i druga pitanja. Troškove smještaja u ustanovu snosi smješteni korisnik, roditelj, staratelj ili srodnik koji je u skladu sa Federalnim zakonom, dužan da izdržava smještenog korisnika, odnosno pravna ili fizička lica koja su ugovorom preuzela obavezu plaćanja troškova. Kantonalni zakon je u članu 57. propisao da se, ukoliko porodica ne može obezbijediti uslove za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba, donosi rješenje o smještaju u</p>	
--	--	--	---	--

			<p>ustanovu, kojim se utvrđuje: potreba smještaja, ustanova u koju se smješta korisnik, početak i eventualno trajanje smještaja i troškovi smještaja. Također, Službe socijalne zaštite koje djeluju u okviru Kantonalnog centra, su dužne da po službenoj dužnosti vrše provjeru svih predmeta smještaja u ustanove socijalne zaštite, najmanje jednom u šest mjeseci.</p>	
92.	<p>CPT preporučuje da se informativna brošura koja opisuje funkcionisanje ustanove, pravila na prijemu i otpustu, prava korisnika i mogućnosti ulaganja formalnih pritužbi, na povjerljivoj osnovi, sa jasno naznačenim vanjskim tijelom za pritužbe, izradi i da svakom korisniku kao i njihovim porodicama ili starateljima, po prijemu u ustanovu. Svaki korisnik koji nije u stanju shvatiti ovu brošuru treba dobiti odgovarajuću pomoć.</p>	<p>- Nadležno ministarstvo rada i socijalne politike - Nadležno ministarstvo zdravstva - Nadležne institucije HNK</p>	<p>Federalno ministarstvo rada i socijalne politike: Članom 15. Pravilnika o standard za rad I pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine (“ Službene novine Federacije BiH”, br. 15/13 i 44/16) propisano je da se Pravilnikom o kućnom redu ustanove bliže uređuje organizovanje i način života korisnika u ustanovi, a naročito prijem, otpust, upoznavanje sa kućnim redom i drugim propisima, smještaj, ishrana i odijevanje, način i uslovi zadovoljavanja vjerskih potreba, dopisivanje, prijem posjeta i pošiljki, vrsta i količina prehrambenih i drugih artikala koje mogu primiti, uslovi i način raspolaganja novcem od naknada za rad, džeparca, nagrada od novčanih pošiljki, način korištenja neprekidnog odmora i odlazak porodici, održavanje reda i discipline, način organizovanja kulturno prosvjetnog, zabavnog i sportskog života, slobodne aktivnosti, način otpuštanja i podrška prilikom otpuštanja i osamostaljivanja i druga pitanja koja mogu biti značajna za uslove i način boravka u ustanovi. Pravilnik o kućnom redu ustanove donosi rukovodilac ustanove, uz saglasnost resornog ministra. Istim Pravilnikom, članom 34. Propisano je da je u cilju zaštite prava korisnika pružalaca usluga dužan štiti ljudska prava korisnika, njegove interese kao i zadovoljavati njegove osnovne i specifične potrebe, zavisno od kategorije korisnika. Takođe je propisano da je pružalac usluga jasno definisati procedure za razmatranje pritužbi korisnika, te omogućiti razmatranje istih i na njih odgovoriti u roku od 15 dana od dana prijema, kao i voditi o njima evidenciju. Pružalac usluga mora omogućiti korisnicima upućivanje molbi, žalbi i</p>	U toku

			<p>drugih podnesaka nadležnim organima radi zaštite njihovih prava.</p> <p>Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi Hercegovačko-neretvanskog kantona: Ustanova je razmotrila izradu brošure, i smatra da bi ista bila jako korisna i za Ustanovu i za korisnike, te će u narednom period razmotriti realne mogućnosti da izrade i publikacije iste.</p>	
--	--	--	--	--

DODATNA PITANJA KOMITETA U VEZI SA DATIM PREPORUKAMA

Rb.	PITANJE KOMITETA	INSTITUCIJA NADLEŽNA ZA PROVOĐENJE PREPORUKE	PREDLOŽENE MJERE	ROK
1.	CPT pozdravlja napore koje su uložile vlasti BiH u održavanje nivoa zatvorske populacije pod kontrolom i na državnom i na entitetskom nivou i traži informacije o napretku u izgradnji različitih zatvorskih objekata, te u vezi sa imenovanjem višeg rukovodstva novog Državnog zatvora.	<ul style="list-style-type: none"> - Nadležna ministarstva pravde - Pravosudna komisija BD BiH 	<p>MUP KS: Izveštaj Sektora uniformisane policije, Jedinice za osiguranje objekata i zadržavanje lica lišenih slobode broj 02/2-6-5-02-46/20, od 30.03.2020. godine</p> <p>Tokom 2016. i 2017. godine Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova je shodno zaključenim ugovorima sa izvođačima radova uložila određena materijalno tehnička sredstva s ciljem rekonstrukcije i opremanja prostorija za zadržavanje lica lišenih slobode. Akt Sektora za materijalno-finansijske poslove broj 02/6-107/20, od 02.04.2020. godine.</p> <p>Ministarstvo unutrašnjih poslova Posavskog Kantona (MUP PK): Uprava policije MUP-a Posavskog Kantona nema sistematizacijom uspostavljenu posebnu Jedinicu za osiguranje objekata i zadržavanje uhapšenih lica, nego te</p>	U toku

			<p>poslove rade policijski službenici raspoređeni na poslove i zadatke unutar Policijskih uprava, a u sklopu redovnih zadataka.</p> <p>Ministarstvo unutrašnjih poslova Tuzlanskog Kantona (MUP TK): Kada su u pitanju Prostorije za zadržavanje lica pri Upravi policije MUP-a TK-a. iste su bile posjećene dana 25.10.2018. godine od strane Ureda ombudsmena BiH, kojom prilikom je izvršen uvid u Prostorije za zadržavanje smještene u sjedištu MUP-a TK-a, Uprave policije. Nakon izvršenog uvida u „Specijalnom izvještaju o stanju u Prostorijama za zadržavanje u pojedinim policijskim upravama u BiH“ sačinjenom u Februaru 2019 godine izdate su preporuke od strane ombudsmena da se u postojećim Prostorijama za zadržavanje; ugradi video nadzor i da se instalira taster za pozivanje službenog lica. U Januaru 2019 godine Uprava policije je donijela „Uputstvo o postupanju sa osobama kojima je oduzeta sloboda“. Navedenim Uputstvom regulisana su prava osobe lišene slobode zadržane u Prostorijama za zadržavanje, prava osoba za vrijeme boravka u Prostorijama za zadržavanje, način ishrane, ukazivanje ljekarske pomoći, postupanja policijskih službenika i sl. U cilju poboljšanja uslova boravka lica u Prostorijama za zadržavanje Direktor Uprave policije je u Oktobru 2020 godine imenovao komisiju sa zadatkom da izvrši obilazak svih Prostorija za zadržavanje na nivou Uprave policije MUP-a TK-a, te sačini izvještaj o stanju u istim, predloži mjere za bolju opremljenost istih a sv e u cilju poboljšanja uslova bo ravka zadržanih lica u Prostorijama za zadržavanje.</p>	
2.	CPT pozdravlja otvaranje Forenzičke psihijatrijske bolnice Sokolac, ali traži pojašnjenja u pogledu smještaja forenzičkih psihijatrijskih pacijenata iz različitih dijelova zemlje u ovoj ustanovi i izražava duboke rezervacije o miješanju	- Nadležno ministarstvo zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku

	civilnih i forenzičkih psihijatrijskih pacijenata kakvo je trenutno u praksi u ovoj ustanovi.			
3.	U vezi sa mučenjem i drugim oblicima zlostavljanja u pritvorskim jedinicama, CPT bi želio biti obaviješten o različitim elementima koji čine rigorozne procedure izbora policijskih službenika.	- Nadležna Ministarstva unutrašnjih poslova	<p>FMUP: Prijem policijskim službenika u Federalnu upravu policije u sastavu Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova reguliše Zakon o policijskim službenicima FBiH (“Službene novine FBiH” brojevi 27/5, 70/08, 44/11 i 13/18) te podzakonski propisi, i to Pravilnik o načinu i rasporedu testiranja kandidata i sistemu bodovanja u procesu odabira policijskih službenika iz 2016. godine, te Kriteriji o metodi, načinu i sistemu bodovanja, testiranja kandidata i provjera fizičke sposobnosti iz 2019. godine. Osnovna obuka odabranih kandidata za policijske službenike odnosno kadete provodi se u skladu sa odredbama Pravilnika o osnovnoj obuci policijskih službenika Federalne uprave policije Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova.</p> <p>Zapošljavanje se obavlja putem javnog konkursa i to u početnim činovima: policajac i mlađi inspektor, a zasniva se na medijskom oglašavanju kampanje zapošljavanja, javnom konkursu, prethodnom utvrđivanju uslova i transparentnom procesu odabira putem komisije za izbor od 5 članova (tri su policijski službenici sa činom samostalnog inspektora ili višim činom koje postavlja rukovodilac Federalne uprave policije, a dva su državni službenici zaposleni u Federalnom ministarstvu unutrašnjih poslova najmanje na poziciji stručnog savjetnika koje u komisiju postavlja ministar). Uprava policije zapošljava najbolje prijavljene kandidate, dok su kandidati koji ne ispunjavaju uslove isključeni iz procesa odabira.</p> <p>MUP RS: Kada je u pitanju procedura izbora policijskih službenika, Pravilnikom o postupku selekcije i izboru kandidata za kadete policijske obuke u Jedinici za policijsku obuku – Policijskoj akademiji Banja Luka, regulisan je postupak</p>	Kontinuirano

			<p>prijavljivanja, selekcije i izbora kandidata koji učestvuju na javnom konkursu za kadete policijske obuke na Policijskoj akademiji, kao i kriteriji relevantni za izbor kandidata. Pravilnik je javan i objavljen na internet stranici Uprave za policijsku obuku, te je dostupan kandidatima i drugim zainteresovanim licima.</p> <p>Kada je u pitanju nulta stopa tolerancije u pogledu fizičkog i psihičkog zlostavljanja lica lišenih slobode, Nastavni plan i program policijske obuke kadeta sadrži poseban, stručni modul “Lišenja slobode” koji se sastoji od 40 časova, što iznosi 10% od ukupnog fonda nastavnih časova stručnih modula. Cilj modula je osposobljavanje kadeta za bezbjedno, zakonito i pravilno lišenje slobode lica, kao i postupanje sa licem lišenim slobode.</p> <p>Kadeti se informišu i o CPT komitetum mandate CPT komiteta, te značaju posjeta Komiteta policijskim agencijama u BiH.</p> <p>Kadeti se također o nultoj stopi tolerancije u pogledu fizičkog i psihičkog zlostavljanja lica lišenih slobode informišu i kroz predmete “Ljudska prava i policijska etika” i “Osnovi krivičnog prava i uloga policije u istrazi”.</p> <p>MUP KS:</p> <p>Procedure izbora i zapošljavanja policijskih službenika u Kantonu Sarajevo propisane su odrebama Zakona o policijskim službenicima (“Službene novine Kantona Sarajevo” br. 38/18 i 26/19), kao i podzakonskim propisima donesenim na osnovu Zakona o policijskim službenicima (Pravilnikom o uslovima, načinu bodovanja i proceduri za unapređenje policijskih službenika uprave policije ministarstva unutrašnjih poslova kantona Sarajevo, Pravilnikom o postupku izbora i zapošljavanja policijskih službenika iz drugih policijskih organa u Bosni i Hercegovini u Upravu policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, te Pravilnik o sadržaju, načinu i rasporedu testiranja i sistemu bodovanja kandidata u procesu odabira policijskih službenika Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, čije je</p>	
--	--	--	---	--

			<p>procedura donošenja u toku).</p> <p>Policijski komesar u skladu sa ovlaštenjima datim u odredbama Zakona o unutrašnjim poslovima („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 1/16, 26/19 i 31/19), vrši raspoređivanje policijskih službenika na sve pozicije utvrđene Pravilnikom o sistematizaciji radnih mjesta, pri čemu vodi računa o stečenom iskustvu, znanju, vještinama, sklonosti i afinitetu policijskih službenika za određene pozicije.</p> <p>MUP PK</p> <p>Procedura izbora i prijema policijskih službenika u MUP Posavskog Kantona je propisan Zakonom o policijskim službenicima Posavskog Kantona kao i podzakonskim propisima donesenim na osnovu navedenog Zakona. Policijski komesar u skladu s ovlaštenjima navedenim u odredbama Zakona o unutrašnjim poslovima i Zakona o policijskim službenicima Posavskog Kantona. raspoređuje policijske službenike na sve pozicije utvrđene Pravilnikom o sistematizaciji radnih mjesta pri čemu vodi računa o stečenom iskustvu, znanju, sklonosti i vještinama policijskih službenika za određene pozicije i poslove.</p> <p>MUP TK</p> <p>Jedan službenik Uprave policije MUP-a TK-a na poziv i u organizaciji ICITAP-a i Policijske akademije Sarajevo učestvovao je u radnoj grupi u izradi. "Priručnik o radu sa osobama zadržanim u prostorijama za zadržavanje" koji je u primjeni od Decembra 2019 godine</p> <p>Uprava policije, Odjeljenje za edukaciju u 2020 godini shodno navedenom priručniku započela je sa edukacijom službenika policije koji vrše nadzor nad osobama zadržanim u Prostorijama za zadržavanje, tako da je u 2020 godini edukaciji pristupilo ukupno 34 službenika Uprave policije. što se planira nastaviti u 2021 godini sa ciljem profesionalnog pristupa policijskih službenika prema</p>	
--	--	--	--	--

			<p>osobama lišenim slobode uz poštivanje svih ljudskih prava.</p> <p>MUP SBK/KSB Travnik: Prijem policijskih službenika u sastav MUP-a SBK/KSB poslova reguliše Zakon o policijskim službenicima SBK/KSB, te podzakonski propisi, i to Pravilnik o načinu i rasporedu testiranja kandidata i sistemu bodovanja u procesu odabir policijskih službenika kao i Kriteriji o metodi, načinu i sistemu bodovanja, testiranja kandidata i provjera fizičke spremne. Osnovna obuka odabranih kandidata za policijske službenike obavlja se na Policijskoj akademiji FMUP-a. Zapošljavanje se obavlja putem javnog konkursa i to u početnim činovima: policajac i mlađi inspektor, a zasniva se na medijskom oglašavanju konkursa o zapošljavanju na osnovu prethodnom utvrđivanju uslova i transparentnom procesu odabira kandidata putem komisije.</p>	
4.	<p>U pogledu efikasnosti istraga navoda o zlostavljanju od strane jedinica unutrašnje kontrole, CPT bi želio dobiti komentare vlasti Bosne i Hercegovine o sastavu tročlanog Odbora za pritužbe građana Skupštine Kantona Sarajevo i o primijećenom nedostatku nezavisnosti u garanciji efikasnog nadzora nad radom Jedinice za unutrašnju kontrolu Policije Kantona Sarajevo.</p>	<p>- Ministarstvo unutrašnjih poslova KS</p>	<p>MUP KS: Odbor za žalbe javnosti Skupštine Kantona Sarajevo (u daljem tekstu Odbor) imenovan je Odlukom Skupštine Kantona Sarajevo broj: 01-05-12365/17 od 28.03.2017. godine u skladu sa članom 64. Zakona o unutrašnjim poslovima Kantona Sarajevo, kao neovisno tijelo Skupštine Kantona s ciljem osiguranja objektivnog i nepristrasnog vođenja postupka u vezi sa izjavljenim žalbama na rad i ponašanja policijskih službenika, čime se osigurava zaštita ljudskih prava i sloboda. Pod žalbama se podrazumijevaju zahtjevi, žalbe, pritužbe ili drugi podnesci koji se odnose na nepravilan rad policijskih službenika Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo. Sastav tročlanog Odbora za pritužbe građana Skupštine Kantona Sarajevo i imena članova objavljena su u "Službenim novinama Kantona Sarajevo" broj 13/17). Nakon izmjena Zakona o unutrašnjim poslovima Kantona Sarajevo Odbor za žalbe je proširen na 5 članova (u toku je konkursna procedura). Odbor za žalbe javnosti Skupštine Kantona Sarajevo je nezavisan u svom radu i za svoj rad odgovara Skupštini Kantona Sarajevo.</p>	<p>Kontinuirano</p>

5.	<p>U pogledu prakse tužilaca koji odgovaraju samo putem trostrane prepiske sa Ombudsmenom za ljudska prava BiH zahtjeve o status krivične istrage koje su uložili zakonski zastupnici navodnih žrtava, CPT bi želio dobiti komentare Visokog sudskog i tužilačkog vijeća o ovom pitanju, s obzirom da Komitet smatra da nije zadovoljen zahtjev transparentnosti istrage u razumnoj mjeri.</p>	<p>- Institucija ombudsmena za ljudska prava u BiH - VSTV BiH</p>	<p>Institucija ombudsmena: Analiza žalbi koje je zaprimila Institucija ombudsmena ukazuje da se u značajnom broju slučajeva građani obraćaju ombudsmenima zbog neblagovremenog postupanja tužilaca po prijavama za izvršena krivična djela. Ombudsmeni ističu da je zabrinjavajuće što tužilaštva, u nemalnom broju slučajeva, po podnesenim krivičnim prijavama dostavljaju identičan odgovor Instituciji: <i>informišemo Vas da je istraga u toku</i>, bez dostavljanja konkretnih odgovora koje su radnje poduzete. Ovakvim postupanjem potvrđuje se zabrinjavajuća činjenica, odnosno razlog, zbog kojeg većina građana nema povjerenja u ovu instituciju, što rezultira i neprijavlivanjem krivičnih djela, a sa druge strane postavlja se pitanje efikasnosti i blagovremenog djelovanja tužilačkog aparata. Kroz saradnju sa VSTV ombudsmeni će u narednom periodu nastojati da stanje po ovom pitanju značajno unaprijede, a time poboljšaju i saradnju sa tužilaštvima.</p>	<p>Kontinuirano</p>
6.	<p>CPT želi biti informisan o tome kada će postati operativna pritvorska jedinica u Centru za obuku Zalužani blizu Banja Luke koju je delegacija imala priliku posjetiti, a za koju smatra da će sadržavati dobre uslove pritvora.</p>	<p>- Ministarstvo unutrašnjih poslova RS</p>	<p>MUP RS: Nove prostorije za smještaj lica lišenih slobode Odsjeka za čuvanje lica lišenih slobode Policijske uprave Banja Luka u Centru za obuku u Zalužanima su počele sa radom 20.03.2020. godine.</p>	<p>U toku</p>
7.	<p>U pogledu preporuke da nijedna ćelija nema površnu manju od 6m2 ako se koristi za pritvor preko noći, odnosno poželjnu površinu ne manju od 7m2, Komitet traži potvrdu da se dvije ćelije u Policijskoj stanici Centar Mostar više ne koriste za pritvor preko noći. Također želi dobiti informacije o mjerama poduzetim kako bi se uslovi pritvora u Policijskoj stanici Stolac učinili adekvatnim.</p>	<p>- Nadležno ministarstvo unutrašnjih poslova</p>	<p>FMUP: Federalna uprava policije u sjedištu raspolaže prostorijama za zadržavanje lica lišenih slobode koje se sastoje od prijemne kancelarije, sobe za advokata, odvojenog sanitarnog čvora i četiri prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode sa ukupno 9 kreveta. Prostorije su pokrivene video nadzorom, a povremeno se vrše i obilasci po procjeni policijskih službenika i vizuelni nadzor kroz</p>	<p>Kontinuirano</p>

	CPT želi dobiti detaljne informacije o poduzetim koracima kako bi se osiguralo da se gore pomenuti zahtjevi ispune u svakoj policijskoj stanici koja je posjećena tokom posjete 2019. godine.		<p>otvore na vratima. Osiguranje se vrši u smjenama od 12 sati, 24 sata neprekidno, od strane jednog ili dva policijska službenika. Kreveti su fiksirani na zid, uveden je sistem ventilacije i podno grijanje, a licima je omogućen 24satni pristup mokrom čvoru.</p> <p>MUP RS: Što se tiče površine prostorija koja se koriste za smještaj lica lišenih slobode u ovom Ministarstvu ni jedna od njih nije manja od preporučene veličine. Također, u skladu sa raspoloživim budžetskim sredstvima, preduzimaju se sve aktivnosti da se otklone uočeni nedostaci i adekvatno opreme prostorije za smještaj lica lišenih slobode (nabavka audio i video opreme, zvono za poziv, ventilacijska oprema, kreveti, higijenska sredstva, adekvatno osvjetljenje i grijanje, hrana, voda i sl.).</p> <p>MUPPK Uprava policije MUP-a Posavskog Kantona raspolaže s tri prostorije za smještaj uhićenih osoba i to dvije u zgradi Policijske uprave Orašje u koje se može smjestiti dvije + dvije osobe s krevetima i jednom u zgradi Policijske uprave Odžak u koju se mogu smjestiti dvije osobe s krevetima. Sve tri prostorije imaju pojedinačnu površinu veću od 6 metara kvadratnih i odvojene sanitame prostorije te je uhapšenim osobama omogućen 24-satni pristup sanitarnim prostorijama. U prostorijama postoji video nadzor kao i 24-satno neprekidno osiguranje od jednog ili više policijskih službenika. Sve prostorije su adekvatno osvijetljenje te se redovno provjetravaju i čiste.</p>	
8.	U pogledu zatvorskih ustanova, CPT pozdravlja napore vlasti u održavanju nivoa zatvorske populacije ispod kapaciteta zatvorskih objekata. Komitet traži ažurirane informacije u vezi sa planiranom konstrukcijom i obnavljanjem u vezi sa KPZ Bijeljina, Mostar i Sarajevo.	- Ministarstvo pravde RS	Ministarstvo pravde RS: Radovi na novom kazneno-popravnim zavodu u Bijeljini su u toku i odvijaju se planiranom dinamikom. Prema ugovoru sa izvođačem radova, radovi na izgradnji zavoda bi trebalo da budu okončani u avgustu mjesecu 2020. godine.	Avgust 2020.
9.	CPT pozdravlja namjere ministra pravde RS da	- Ministarstvo pravde	Ministarstvo pravde RS:	

	predloži amandmane na ZKP RS sa ciljem uvođenja svrsishodnog režima aktivnosti za pritvorenike i kako bi se ograničila dalekosežna ograničenja koja sistematično nameću sudovi ovoj kategoriji zatvorenika. Nadalje, Komitet traži ažurirane informacije o vremenskom okviru za predlaganje amandmana na ZKP, kao i o detaljima odredbi koje će biti izmijenjene.	RS	Usvajanje preporuke će biti tema prilikom prve izmjene i dopune postojećeg Zakona o krivičnom postupku .	-
10.	U pogledu pet ćelija samica u KPZ Banja Luka površine 8m2 u kojima su bili sporni kreveti, a za koje je direktor rekao da će ih zamijeniti, CPT bi želio dobiti potvrdu da se to zaista i desilo.	- Ministarstvo pravde RS	Ministarstvo pravde RS: Kako bi obezbijedile adekvatan životni prostor za zatvorenike u par ćelija smo obezbjedili fiksne krevete. Poštujući želje zatvorenika ostavili smo krevete u ostalim ćelijama koji se mogu podići i pričvrstiti za zid, jer na taj način zatvorenik dobija veći prostor za kretanje i boravak.	Preporuka usvojena i realizovana
11.	U pogledu rada Odjeljenja za nadzor nad radom kazneno popravnih ustanova osnovanog od strane Ministarstva pravde RS, CPT želi potvrdu da se - formirala skupštinska Komisija za nadzor nad zaštitom ljudskih prava zatvorenika u RS.	- Ministarstvo pravde RS	Ministarstvo pravde RS: Narodna skupština Republiker Srpske još nije formirala skupštinsku Komisiju.	U toku
12.	U pogledu prijema pacijenata u Specijalnu bolnicu za forenzičku psihijatriju Sokolac iz cijele zemlje, osim iz Kantona Sarajevo, CPT želi ažurirane informacije da li je uspostavljena potrebna saradnja, a kako bi se u ovu bolnicu smjestili i pacijenti iz Kantona Sarajevo. Također, CPT želi informaciju u kojoj ustanovi ili ustanovama se trenutno drže forenzički psihijatrijski pacijenti iz Kantona Sarajevo. CPT zanima i informacija o tome da li su svi forenzički psihijatrijski pacijenti iz drugih dijelova BiH premješteni u forenzičku psihijatrijsku bolnicu, ili ima i drugih objekata u kojima se drže forenzički psihijatrijski pacijenti.	- Nadležna ministarstva zdravstva	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
13.	CPT bi želio dobiti komentare vlasti RS-a o pristupu koji Komitet preferira po kojem se	- Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane	U toku

	dozvoljava pacijentima psihijatrijskih ustanova koji to žele da imaju pristup svojim sobama tokom dana, radije nego a ih se obavezuje da budu okupljeni zajedno sa drugim pacijentima u zajedničkim prostorijama.		nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	
14.	S obzirom na činjenicu da nije neuobičajeno u civilnim psihijatrijskim bolnicama da bolnica ne može nabaviti određene lijekove koje zahtijeva stanje somatskog zdravlja pacijenta i da su ih sami pacijenti morali nabavljati uz pomoć porodica, CPT bi želio dobiti informacije od vlasti RS-a o kriterijima koji se koriste za donošenje odluke koji pacijenti moraju nabaviti svoje vlastite somatske lijekove.	- Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
15.	U pogledu dvije posjećene psihijatrijske ustanove u RS-u, gdje je primijećeno da postoje dobro opremljene medicinske sobe (posjeduju EKG, EEG, ultrazvučni aparat, elektromiograf, defibrilator i nekoliko sterilizatora, kao i zubarske i ginekološke stolice i laboratorije), također je primijećeno da se svi ovi aparati jako rijetko ili nikako ne koriste, a navodno zbog nedostatka stručnog osoblja. S obzirom da je delegacija obaviještena o planovima da se zaposli laboratorijski tehničar i da se otvori stomatološka hirurhija u bližoj budućnosti, CPT bi želio dobiti potvrdu da je to urađeno.	- Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
16.	Kada je u pitanju stomatološka njega u psihijatrijskim ustanovama, CPT bi želio dobiti komentare vlasti RS-a o jako malom broju konsultacija u obje posjećene ustanove između januara i juna 2019. Godine uzimajući u obzir broj pacijenata.	- Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
17.	CPT bi želio dobiti dodatne komentare vlasti BiH o pitanju preispitivanja mjere obaveznog liječenja u psihijatrijskoj ustanovi u vidu stručnog mišljenja	- Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će	U toku

	psihijatra koji je nezavisan od bolnice u kojoj je smješten pacijent, a koji bi bio dodatni i jako važan zaštitni mehanizam, naročito za pacijente koji su proveli duže vremenske periode u bolnici.		blagovremeno informisati Komitet.	
18.	CPT želi dobiti dodatne informacije o funkcionisanju Komisije za zaštitu lica sa mentalnim poremećajima, a koju predviđa Zakon o zaštiti lica sa mentalnim poremećajima RS.	- Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine očekuje primitak informacija od strane nadležnih institucija u ovom pogledu, a o čemu će blagovremeno informisati Komitet.	U toku
19.	U pogledu posjete Doma za socijalno staranje Stolac, CPT bi želio biti obaviješten o rezultatima prve faze dezinstitutionalizacije u oblasti socijalnog staranja koja se fokusira na traženje alternativnih modela smještaja i pružanje usluga u zajednici. CPT želi biti obaviješten i o daljim planovima vlasti FBiH u ovoj oblasti, te o novom Zakonu o socijalnoj zaštiti FBiH.	- Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike: U okviru procesa deinstitucionalizacije u Federaciji Bosne i Hercegovine donesen je Zakon o hraniteljstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj: 19/17) sa podzakonskim aktima. Zakonom o hraniteljstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine čija primjena je počela u martu 2018. godine, na sistemski način uređuje se pravo na smještaj u drugu porodicu koje je do donošenja navedenog zakona bilo regulisano Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom („Službene novine Federacije BiH“, br. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 45/16 i 40/18). U kontekstu realnih okolnosti koje egzistiraju u Federaciji, jačanjem postojećih oblika (tradicionalno i specijalizirano), uz uvođenje novih oblika hraniteljstva (hitno i povremeno), stvorene su pretpostavke za unapređenje postojećeg i uspostavu harmonizovanog sistema hraniteljstva prema potrebama i statusu hranjenika na cijelom području Federacije. Također, u procesu deinstitucionalizacije Federalno ministarstvo rada i socijalne politike u saradnji sa resornim kantonalnim ministarstvima radi na izradi Zakona o socijalnim uslugama. Trenutno se, pored izrade Prednacrtu zakona, radi i na Mapiranju postojećih standarda socijalnih usluga u Federaciji BiH. Cilj navedenih aktivnosti jeste da se pored zakona pripreme i podzakonski akti, te da se stvore pretpostavke za procjenu	U toku

20.	<p>CPT želi dobiti komentare od strane vlasti FBiH u vezi sa informacijom da su korisnici čiji se boravak u domu za socijalno staranje finansira iz javnih sredstava (nasuprot oko 22 “privatna korisnika” koji sami plaćaju troškove boravka) morali prenijeti, prije njihovog prijema u dom, svoje nekretnine na Kanton. CPT želi znati i da li u slučaju da osoba bude otpuštena u relativno kratkom roku nakon prijema postoji način da se ostatak njegove imovine vrati dotičnoj osobi.</p>	<p>- Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH</p>	<p>koštanja reformskih aktivnosti.</p> <p>Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi Hercegovačko-neretvanskog kantona:</p> <p>Ovo Ministarstvo na temelju Zakona o socijalnoj skrbi daje suglasnost za plaćanje troškova smještaja osobama koje nemaju obveznika uzdržavanja ili nemaju dovoljno sredstava za plaćanje cijelog iznosa troškova smještaja u ustanovama socijalne skrbi. Međutim, centri za socijalni rad u skladu sa Zakonom o socijalnoj skrbi („Narodne novine HNŽ“ , broj: 1/16 i 3/05), provode proceduru i utvrđuju tko treba biti smješten u ustanove socijalne skrbi.</p> <p>Ovo, Ministarstvo odnosno Vlada HNŽ-K nije niti jednom korisniku oduzela imovinu, niti je otuđila ili prodala istu. Kod provođenja postupka centri za socijalni rad uzimaju izjavu i stavljaju teret u ZK uredu kako se ista od strane srodnika ne može otuđiti ili prisvojiti, a sve u cilju zaštite interesa korisnika smještenog u Ustanovi. Ovaj postupak se provodi samo u slučajevima kada korisnik posjeduje imovinu (međutim vrlo mali broj korisnika posjeduje imovinu u vlasništvu 1/1, te se ista zbog više vlasnika koji posjeduje dio imovine ne može koristiti niti otuđiti od strane Vlade HNŽ-K).</p> <p>Na temelju svega navedenog ovo Ministarstvo Vam može jamčiti da korisnicima koji se nalaze na smještaju u Ustanovi nije oduzelo imovinu prije neposrednog smještaja, te da se isti ukoliko stručni tim centra za socijalni rad procjeni da se korisnik koji se nalazi na smještaju može vratiti u lokalnu zajednicu te živjeti u humanijem okruženju i čovjeka dostojnom u odnosu na institucionalni smještaj može se vratiti u svakom trenutku na svoju imovinu u lokalnu zajednicu.</p> <p>S tim u vezi možemo Vas također izvijestiti da je inspektorica za socijalnu skrb polovinom 2019. godine svim centrima za socijalni rad na području HNŽ-K naložila da urade reviziju svim smještaja te sa svojim stručnim</p>	<p>Kontinuirano</p>
-----	--	--	---	---------------------

			<p>timovima procjene koliko korisnika se može vratiti u svoje lokalne zajednice i nastaviti život u njima uz podršku stručnjaka. Također je nakon inspekcijskog nadzora, a na zahtjev jedne korisnice u ustanovi da se vrati kući, zatraženo od nadležnog centra za socijalni rad da preispita doneseno rješenje te osigura povratak korisnice u lokalnu zajednicu i pruži joj stručnu podršku u prevazilaženju poteškoća.</p>	
21.	<p>Kada su u pitanju sredstva obuzdavanja u domovima socijalnog staranja u FBiH, CPT želi komentare vlasti BiH o informacijama koje su prikupljene tokom posjete o tome da nije bilo zakonske osnove za primjenu sredstava obuzdavanja.</p>	<p>- Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH - Ministarstvo zdravstva FBiH</p>	<p>Federalno ministarstvo rada i socijalne politike: Članom 33. Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine (“Službene novine Federacije BiH”, br. 15/13 i 44/16), propisano je da se restriktivni postupci i mjere prema korisniku koji svojim ponašanjem dovodi u opasnost sebe, druge korisnike, osoblje, posjetioce ili imovinu, primjenjuju isključivo na osnovu planiranih, nadgledanih i vremenski ograničenih intervencija. Za ograničavanje kretanja, izolaciju ili kontrolu ponašanja korisnika, pružalac usluga obavezan je da propiše procedure, odredi odgovorno lice za odobravanje restriktivnih mjera i postupaka i voditi evidenciju o njihovoj primjeni.</p> <p>Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi Hercegovačko-neretvanskog kantona: Možemo potvrditi da je ovom Ministarstvu (inspektoru) podnesena samo jedna prijava od strane skrbnika o kršenju ljudskih prava prema jednom korisniku od strane zaposlenika, ali je u inspekcijskom nalazu utvrđeno da je ista bila neutemeljena. Odgovornoj osobi u Ustanovi naloženo je da dostavi skrbnici video zapise koje Ustanova posjeduje na uvid kako bi otklonila sumnje u nehumano postupanje. Drugih pritužbi na nehuman odnos zaposlenika prema korisnicima nije bilo. Županijska inspektorica za socijalnu skrb prilikom inspekcijskog nadzora i obilaska korisnika izravno je razgovarala s korisnicima o</p>	<p>Kontinuirano</p>

			problemima i odnosu osoblja, aktivnostima i radno-okupacijskoj terapije u ustanovi, te joj se korisnici prilikom razgovora nisu žalili o nehumanom postupanju prema njima, naprotiv hvalili su odnos zaposlenika prema njima.	
--	--	--	---	--